

Nicole Fernbach:

“Kanadako administrazioak asko sustatzen du funtzionarioen garapen intelektuala, eta espezializazio bidean jartzen ditu”

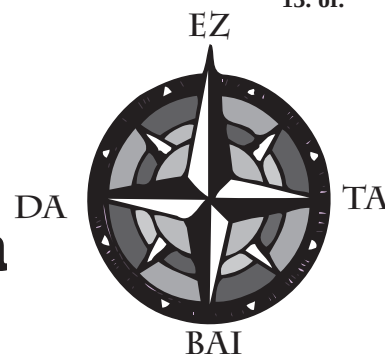
Nicole Fernbach andrea orain dela gutxi izan genuen gure artean. Kanadako Gobernuan itzultzaile jardun ondoren, *Juricom* itzulpen-enpresa sortu zuen. Enpresa horretan lan asko egin du eta egiten ari da gobernuaren enkarguz; ondo ezagutzen du, beraz, Kanadako egoera soziolinguistikoa, eta baita hizkuntza zerbitzuen arazoak eta erronka berriak ere. Egin diogun elkarriketa hau baliagarria izango zaigu han-hemen entzuten diren hainbat kontzeptu argitzeko: zein den itzulpenaren eta idazketa elebidunaren arteko aldea; nola definitu daitekeen hizkuntzaren kalitatea; zer diren korrekzioa eta hizkuntza kontrolatua, eta abar.

10. or.

Hiztegiz hiztegi (I)

Zorionez, gero eta euskal hiztegi gehiago ditugu eskura, eta mota askotakoak gainera: orokorrak, berezituak, entziklopedikoak... Zerbait idatzi behar duenak lagun onak izango ditu hiztegiok, non-zer-nola aurkitu jakinez gero, noski. Tamalez, ez da horrelakorik gertatzen askotan, eta hiztegi bat erosi behar duena asmatu ote ez ote ibiltzen da. Horrenbestez, zalanza horiek argitzera dator oraingo erreportaje hau, hain zuzen ere, kalean dauden hiztegi horiek eta euren ezaugarriak zein diren sakonago ezagutaraztera. Badakigu, jakin, diren guztiak ezingo dizkizugula aurkeztu –guztiontzako lekurik ez baitago–; baina, berrienak eta erabilgarrienak, behintzat, zenbaki honetan eta hurrengoan aurkituko dituzu; gero, aukeratzea... zeure kontu.

13. or.

Eztabaida: solidarioak al gara euskaldunok?

Mitch haize-erauntsiaren ondorioz Ertamerikan kalte ugari izan ziren, eta, are okerrago, anitz hildako. Hau ez da izan, ez lehen hondamendia, ez eta pairatuko den azkena; eta horrelakorik gertatzen den bakoitzean galdera asko pilatzen zaizkigu buruan: biderik egokiena ote da dirua gure elkartasuna adierazteko? Eta hala bada, nahikoa ote gure laguntza? Herri aberatsen eta behartsuen arteko harremanek dauden honetan jarraitzen duten bitartean ba al dago egoera aldatzerik? Azken batean, zer da solidaritatea, zertan datza? Elkartasuna gora eta behera, lagun batzuei eskatu diegu galdera horiei erantzuteko eta euskaldunen ustezko elkartasunaren gainean iritzia emateko.

20. or.

IVAP
HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

5
Nekane Oroz
Euskararenganako
jarrerak Nafarroan

12
Gramatika
Euskaltzaindiak
euskara batuaren
ahoskera zainduaz
emandako azken
arauak

22
Albert Gadea
Helburuei begira
zuzendutako
administrazioa

¡PIRI BIRI!
¡PIRI BIRI!

¡TIRU RIRU!
¡TIRU RIRU!

PAPER
BIRZIKLATUA

Zuzendaritza:
Herri Arduralaritzaren Euskal
Erakundea (IVAP)

Koordinatzailea:
Joseba Lozano

**Diseinua, fotokonposaketa eta
imprimaketa:** Itxaropena S.A.

Marrakizak: Concetta Probanza

Zenbaki honetako lankideak:
Oscar Briñas, Karlos del Olmo,
Lutxo Egia, Luis Elizondo, Edorta
España, Albert Gadea, Jakes
Goikoetxea, Aitor Gorostiza,
Enrike Gorrotxategi, IZO, Joseba
Lozano, Luma, Mertxe Olaizola,
Nekane Oroz, Martin Ugalde.

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ
aldizkarian argiraturako artiku-
luak berridatz daitezke, bai
osorik, bai zatika, baina artiku-
luak nondik aterata diren
aipatu behar da beti.

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ
aldizkariak ez ditu derrigorrez
bere egiten artikulua eta kola-
borazioetan agertzen diren
iritziak.

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ

Legazko Gordailua: BI-1141-93. **Egilea:** Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea
Wellingtongo Dukea 2. 01010 VITORIA-GAZTEIZ. Tel. 945 18 76 03. /http://www.ivap.org

PERTSONAIA

Benito Lertxundi:

“Zalantza oso higienikoa da eta garbitu egiten du. Ziurtasuna beti izaten da fanatismoaren eta fundamentalismoaren ardatza”

Urte berezia izan zen iazkoa Benito Lertxundirentzat. Ustekabean Euskadiko Orkestrarekin jotzea proposatu zioten eta bien arteko harremanak uzta oparao izan du: lau kontzertu eta *Auhen sinfonikoa* diskoa. Orkestrarekin sortutako konpromisoei uko egin gabe, iaz alboratutako kantu berriei ekin die. Neguko arratsalde euritsu batean hitz egin genuen berarekin, Orioko Goiko Kaleko isil-tasunean, euriak leihoa jotzean sortutako kriskitin doinua lagun.

33 urte inguru daramatzazu musikan. Zure kontzertuetako giroa asko aldatu da: garai bateko protesta kantuetatik, orkestrarekin eskainitako kontzertu formaletara.

Garaiak asko aldatu dira. Kontzertuetara militantzia-edo derrigor joatetik, duela 20 urte inguru kantaldietara plazer bila joaten hasi zen jendea. Guretzat beti da atseginagoa jendea plazer bila etortzea.

Hala ere, zure kanta askoren edukiek, oraindik ere, gaurkotasuna dute.

Gehiago esango dut: gaur egun orduan baino protesta gehiago egiten dut eta modu mamitsuagoan; ez lotuta nagoelako estilo bati, baizik eta nire bizi-taupadak kantuen bidez kanporatu nahi ditudalako. Gaur egun giza jokabide oso tradizionalak kritikatzan ditut.

Zein da bizitzak erakutsi dizun azken ikasgaia?

Bizitza eta ni gauza bera gara, bizitzak ez dit ezer erakusten, neuk ikasten dut neure izate horretatik. Askotan gizakia zorientasunaren bila hasten da. Zorientasunaren bila hasten denean ezerezaren bila hasten da, huskeria baten bila. Bilatu behar dena da zorientsu ez izate horren jatorria. Ez da zoriona edo paradisa aurkitu behar, akatsa, gaitza, okerra edo minberatzen zaituena baizik; baina hori gogorra da, minaren bila baitzoaz, ez plazeraren bila, eta minaren bila nor joaten da?

Su-etena, Lizarrako akordioa... Itxaropenik sortu al dizute?

Egoerak beste itxura bat du. Behin bide horretatik abiatuta, oso erantzukizun handiko bidean sartzen da herri hau. Ez dago itxurak egiten bakarrik ibiltzerik, orain mamia landu behar da. Pazientzia eta tinkotasun handia behar dira, oso bide lanjosean sartu gara eta. Termometroa beti etsaiak jartzen ditu. Etsaiak lehen terrorismoa kritikatzan zuen eta hori izugarritzko elikadura zen berarentzat. Orain terrorismoa nahi dute berriro, su-etenarekin diskurtsorik gabe

geratu baitira. Orain agertuko da benetan zer diren. Beren diskurtsoa fatxa da, menperatzaileria, atzerakoa. Herrien borondateak eta demokraziak auskalo non geratzen diren beraientzat. Inoiz baino amorratuago daude gure kontra, kasik lehengo egoera eskatzen, nahiz eta garestia izan. Hori seinale ona da guretzat.

Zuk esana da: “Aske den herri bat nahi dut, kultura politiko sakona duena, arrazoiaren erabilera nagusitzen den herri bat”.

Niretzat ezinbestekoa da arrazoiak; arrazoirik gabe ezin da bizi, beti oker baitzabiltza. Arrazoiak da gauzei beren jatorria ikusten jakitea, alde onak eta txarrak. Arrazoiaren kontzeptuak baditugu: *Budak, Kristok, filosofo batek esan zuen bezala... Eta hik zer diok?* Niri hori interesatzen zait. Gure gogoak askea izan behar du, ez du hitz egin behar bestearen izenean edo ez du ikusi behar besteak jarri dizkion lenteen bidez. Arrazoiarekin gauero oheratzen dena ongi bizi da, osasun ona du.

Zalantza aldarrikatzen al duzu? Gauzak zalantzan jarri behar direla?

Zalantza oso higienikoa da eta garbitu egiten du. Ziurtasuna beti izaten da fanatismoaren eta fundamentalismoaren ardatza: zalantzan dagoenak egia biribilak eta balore deitutakoak zalantzan jartzen ditu, eta zalantza hori izugarritzko errebeldia da sistemarentzat.

Aita izan zara duela gutxi. Zertan aldatu du horrek zure bizitza?

Kuriosoa da. Berez ematen du ez dela ezer aldatu, baina eguneroko jardunetan, etxea sentitzeko moduan... eragina du. Aita izan baino lehenago aita izatearen nolabaiteko idea bat banuen, baina aita izan ondoren konturatu naiz ez zuela zer ikusirik errealtatearekin. Eskutik eramaten zaituen egoera bat da eta ez duzu galderarik egiten.

Jakes Goikoetxea
Kazetaria

1.500 bat galdera

Administrazioaren jardunak aurrera egiteko, bi atal nagusi daude: agintzen dutenak eta aginduak betetzen dituztenak; bestela esanda, kargu politikoak eta langileak. *Kargu politikoek*, gutun hau argitaratu orduko, nola edo hala jakingo dute zein etorkizun izango duten gutxienez lau urterako (gauzak bide onetik joanez gero). Bestalde, *behin betiko funtzionarioek* aukera izan berri dute, lekualdatze-lehiaketaren bidez, beste lanpostu batera joateko, eta, epeak betez gero, irailerako-edo jakingo dute nora joango diren. Baina... *bitarteko funtzionariook*in zer? Sei urte joan dira EAEko Administrazio Orokorrean hasi nintzenetik, eta sartu nintzenetik bertatik beste zurrumurrurik ez da izan: oposizioak bazetozela. Artzain gezurtiaren ipui-nean bezala, hemen ere inoizko batean deitzen badituzte, inork ez du sinestuko. Horregatik, zer hobe zuzen-zuzenean galdetzea baino: oposiziorik izango al da inoiz? Izatekotan, noizko? Oposizio irekiak izango al dira ala murriztuak? Lekualdatze-lehiaketaren ondorioz jaberik gabe geratu diren plaza guztiak aterako al dira? Behin baino gehiagotan entzun diot gure lehendakari berriari Administrazioak ezin duela herritar abstraktuentzat lan egin; hau da, herritarrek izen-abizen zehatzak dituztela eta horiei begira egin behar dela lan. Galdera xume horiek egiten dituenak, bada, izen-abizenak ditu, eta administrazio honetan dihardu. Nire kasua eta beste 1.500 batena berbera da. Ez al dugu erantzunik merezi?

Edorta España
Eusko Jaurlaritzako bitarteko funtzionarioa

Etxean galdera

Administrazioko euskara ulargarria izan dadin ahalegine-tan ari gara azken urte hauetan, gure apalean, HAEEn hiz-kuntza-arloan lan egiten dugunok. Orain bost urte atera zen *Hizkera argiaren bidetik*, geroxeago *Argiro*, eta urte-an lautan argitaratzen da *Administrazioa euskaraz* aldiz-karia, hauxe. Hirurek, beste helburuen artean bat behin-tzat, bera dute: Administrazioko euskara ulargarria eta ahalik eta errazena izan dadila, Administrazioaren eta herritarren arteko harremanetan ez dadin izan inolako ulertezinik edo oker ulertzerik hizkuntza dela-eta.

Administrazioak herritarrari: “Nik hau esan nahi dizut”
Herritarrak Administrazioari: “Zuk zera esan didazu”
Administrazioak herritarrari: “Bai, horixe esan dizut”
Biek batera elkarri: “Bai, horixe da, ondo dago”.

Hori da kontua. Eta horri lotuta, askok egin didaten gal-dera dakart etxera: HAEEn edo Administrazioan zer derit-zogun edo zer deritzozuen bizkaieraz egiten den hainbat herritan bizkaiera erabiltzeari udaletako iragarki, bando, inprimaki eta horrelakoetan. Eta Administrazio Nagusitik udal horietara zuzendutako informazioa bizkaieraz izatea-ri ere zer? Baduzue Euskaltzaindiaren iritzirik gai honi buruz?

Kaxildo Alkorta
Laguna

JOXERRA INTERÍNEZ

BEHIN BEHINEKO FUNTZIONARIOA

✉ interinez@mindless.com

Gutunak makinaz idatzi eta, gehienez ere, 15 lerro izango dituzte. Gutunarekin batera, nahitaez, igorlearen izen-abizenak eta NANA adierazi beharko dira. Jasotako gutunak ez dira itzuliko. Toki-arazorik izanez gero, ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ aldizkariak eskubide osoa izango du gutunak laburtuta argitaratzeko. Halaber, ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ aldizkariak bere erantzuna eman ahaliko du sail honetan bertan.

Euskararenganako jarrerak Nafarroan

Hizkuntz normalizaziorako edozein ahaleginetan funtsezkoa izaten da hizkuntza administrazioan, irakaskuntzan eta hedabideetan erabiltzea. Nafarroan, hala ere, euskararen normalizazioa baldintzatuta daukagu abenduaren 15eko Euskarari buruzko 18/86 Legea izenekoak jarritako mugekin. Lege horrek hiru eremuko zatiketa ezarri zuen gure lurraldean, eta, ondorioz, Nafarroako Gobernuak hizkuntz politikarako neurri ezberdinak jartzen dizkio eremu bakoitzari. Eremu euskaldunean soilik da ofiziala euskara gaztelaniarekin batera, alegia, Nafarroako biztanleen %11 bizi den eremuan.

Bereizketa horrek baldintzatu egiten du euskararen erabilera ofiziala normaltzea, *Nafarroako Mapa Soziolinguistikoa* lanak (1997) agerian jarri duen bezala. Alde batetik, hizkuntz eskubide ezberdinak ematen dizkie hiru eremuetako biztanleei, eta, bestetik, eremu mistoan dagoen hiriburura joaten diren biztanleei murriztu egiten dizkie euskaraz hitz egiteko aukerak, dena antolatuta baitago hiriburuak zerbitzu publiko gehienak biltzeko.

Aurreko lerroetan gainetik azaldutako egoera abiapuntutzat harturik, ikerketa soziolinguistikoak garrantzi handia hartzen du hiru eremu horietako biztanleen kontzientziari eta hizkuntz jarrerari buruzko gaiak aztertzen baditu, izan ere, hizkuntz minorizazioko gertaerak izan eta izaten dituen komunitatean sortutako jarrerak baitira.

Aldeko jarrera dago Nafarroan euskararengana; baina, aldi berean, axolagabetasun handia

Euskara, maitagarri; gaztelania, erabilgarri

Jakina denez, euskal hizkuntzak ahozko erabilera atzerabidezko aldiak izan ditu mendeetan zehar, eta erabilera idatzian ere erromantzearen menpe egon da erabat. Hizkuntza isolatua, ezagunak ez diren aurrekin genealogikorik gabekoa izaki, galdera asko sortu ditu bere jatorriari eta biziraupenari buruz. Horrek guztiak okerreko ideia erdi-mitikoak hedatu ditu, hain zuzen ere, euskara modu objektiboan deskribatzea galarazi dutenak.

Ibilbide diakroniko horrek eta arestian azaldutako egoera soziolinguistikoak eragina izan dute, dudarik gabe, orain Nafarroan diren euskararenganako jarreretan.

Nire doktoretza tesia izan den azken urteotako ikerlanean erdietsitako emaitzekin ondorio batzuk atera ditzakegu. Oro har, historian zehar gertatu izan den moduan, orain ere arrazoi afektiboak, moralak, eta norberak hizkuntzari dion zaletasuna izan dira Nafarroan euskararenganako aldeko jarreretan nagusi direnak. Gaztelania erabiltzearen aldeko irizpide nagusiak, aldiz, erabilgarritasuna eta gehiengoaren hizkuntza erabiltzeak ekartzen dituen abantaila praktikoak dira.

Egindako ikerketan agerian jartzen dudanez, aldeko jarrera dago Nafarroan euskararengana. Oro har, jendeak zientzi jakintza emateko gai den hizkuntzatzat hartzen du, eta, azken finean, kultur hizkuntzatzat. Ezinezko genuen hori orain zenbait urte, Euskaltzaindiak 1979.ean argitara emandako

Conflicto lingüístico en Euskadi lanak garbi erakusten duen bezala. Irakaskuntzan, zerbitzuetan eta hedabideetan sar dadin aldeko jarrera dugu oro har, baina, aldi berean ere, axolagabetasun handia. Gutxienena da kontrako jarrera. Datu horiek bat heldu dira azken urteotan Nafarroan egindako ikerketa soziolinguistikoen ondoriozko datuekin, eta komunitate honetan euskararen etorkizunari buruz ikuspegi baiko-rra edukitzeko modua ematen dute. Nolanahi ere, alde handiak ditugu oraindik euskaraz eta gaztelaniaz mintzatzen diren komunitateen artean. Egoera horretan begibistakoa da Euskararen Legeak ezarritako hizkuntz zatikapenaren eragin txarra.

Aldeko jarrerak ez dira berme nahikorik

Euskal hiztun gehienek balio handia ematen diote beren hizkuntzari, baina uste dute ez zaiola behar bezalako balioa ematen inguruko gizartean edo lan munduan. Oraindik ere hizkuntza baztertuta dagoela somatzen dute; gaztelaniaz hitz egiten dutenek, berriz, erabat kontrako iritzia dute.

Egin dudan ikerketan elkarriketatutakoek aitortzen dute euskaraz ez jakiteak oztopo gutxi egiten diela harremanetarako, ikasketetarako edota aisiarako aukeretan. Administrazioan sartzeko mugak izaten dira euskaraz ez jakiteagatik elkarriketatutuek izaten dituzten muga nagusiak, eremu mistoan batez ere, hiriburua han baitago eta han erabiltzen baita gehiena euskara administrazioan.

Oro har jendeak ez du uste Nafarroan euskara gainetik jartzen ari denik, ez eta hizkuntza politikako neurriak modu zurrungian gauzatzen ari direnik ere.

Euskal hiztunengan deigarria da oso nola identifikatzen dituzten euskal herritar eta euskal hiztun (euskaldun) kontzeptuak. Euskal hiztunen identitatean funtsezkoa da hizkuntza, egiaztatu dugun bezala. W. Humboldt-ek ere aurreratu zuen hori XIX. mendean, eta, izan ere, hizkuntza bakoitzak munduari buruzko ikuspegi bat jasotzen duela dioten bere teoria erakargarriaren jatorrian dagoen ideia da.

Hala eta guztiz ere, aldeko jarrera horiek guztiek ez dute berez bermatzen hizkuntza erabiliko dela, J.A. Fishman hizkuntzalariak aitortzen duen bezala. Beste ikerketa soziolinguistiko batzuetan ere (Euskararen Jarraipena I, II) frogatu denez, hizkuntzaren erabilera alderdi sozioestrukturalek (aztertutako eremuko euskal hiztunen dentsitatea), eta alderdi psikolinguistikoek (hizkuntzaren jakintza maila) eragiten dute. Horiek aldatzen doazen neurrian, eta aldeko jarrerak lagunduta, erdietsiko dugu euskaraz gehiago hitz egitea, guztiz frogatuta baitago hizkuntz gaitasunak, erabilerak eta hizkuntzenganako jarrerak elkarrekin daukaten zerikusia.

Nekane Oroz

Filologian doktorea (Nafarroako Unibertsitate Publikoa)

Idazkien osagarri grafikoak

Idazki batzuetan datu ugari eman behar izaten dira, kopuru amaigabeak, deskribapen zehatzak... Hala gertatzen da, esaterako, zenbait txosten, ikerketa eta testu tekniko eta publizitariotan. Horrelakoetan, laguntza handikoa da azalpen latz eta nekagarrien ordez osagarri grafikoak erabiltzea.

Egindako ikerketa gehienek adierazten dutenez, testu jakin batean grafikoak eta irudiak sarturik, irakurleak denbora gutxiago behar du esanahiaz jabetzeko, hobeto ikasten du irakurritakoa, eta jarrera hobea agertzen du testuarenganako. Garbi dago, beraz, osagarri grafikoez neurritz baliatzeak mesede egiten diela bai idazkiaren gaitasun komunikatiboari bai informazioaren kalitateari. Eta *neurritz* esan dugu, izan ere, neurririk gabe erabiliz gero, kontakizunaren haria eten dezakegu, eta mezua galdu.

OSAGARRI GRAFIKOEK BETE BEHARREKO BALDINTZA OROKORRAK

- Planifikatu egin behar dira (zenbat, non, nolakoak...).
- Idazlearen helburuetara eta irakurlearen ezaugarrietara egokitu behar dira (grafiko bat egokia izan daiteke ingeniari baten-tzat, eta ezegokia herritar xumearentzat).
- Errazak, argiak eta erabilgarriak behar dute izan (irakurleak ez du zertan ahalegindu diagrama edo dena delakoa interpretatzen).
- Grafikoen helburua ez da testuan emandako informazioa bikoiztea, baizik eta osatu eta argitzea.
- Dagokien testutik ahalik eta hurbilen kokatu behar ditugu.
- Zenbaki eta izenburu bana izan behar dute.
- Grafikoen erreferentzia egin behar da testuan, dagokion zenbakia aipatuz (adib.: 3. *taulan ikusten duzuenek*,...).
- Ahal bada, osagarri grafiko bakoitzak ez du orrialde bat baino gehiago hartu behar.

GRAFIKO MOTAK

Datuak antolatzeko

• Taulak (1. irudia): datu batzuk, esalditan emanda, nahasgarriak izan daitezke; guztiz argiak, berriz, tauletan sailkaturik eta antolaturik. Aholkuak:

- Egin taula sinpleak, ahalik eta zutabe gutxien erabiliz, eta beharrezkoak ez diren datuak kenduz.
- Ipinen izenburuak eta azpi-izenburuak zutabe eta errenkadei.
- Zutabe ezberdinetako datuen arteko konparaketa egiten bada, zutabe horiek elkarren ondoan egotea komeni da.
- Ahal izatekotan, biribildu zenbakiak (18,3745→18,37), eta premiazkoa ez bada, ez jarri bi dezimal baino gehiago.
- Ikurrak edo neurri-unitateak (% , PTA...) kopuru bakoitzaren ondoan ez, baizik eta goiko izenburuetan bakarrik jarriko ditugu.
- Beharrezkoa bada, idatzi oin-oharrak.
- Nahi izanez gero, nabarmendu daturik garrantzitsuenak, horren barrualdea ilunduz.
- Taula saretadunak (kaiolen antzekoak) baino argiagoak izaten dira irekiak.

1. irudia

EAEko euskaltegiak 1996-97

	Guztira		Publikoak		Homolog.		Libreak	
	kopur.	%	kopur.	%	kopur.	%	kopur.	%
Zentroak	157	100	46	29,3	47	29,9	64	40,8
Ikasleak ⁽¹⁾	43.763	100	12.500	28,6	24.143	55,2	8.359	19,1
Matrikulak	53.373	100	13.496	25,3	31.009	58,1	8.868	16,6
Ikastorduak ⁽²⁾	12.289	100	3.601	29,3	6.778	55,2	1.910	15,5

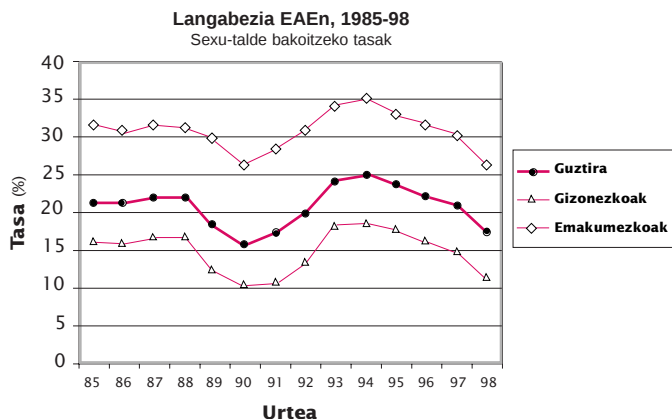
Oharrak:

(1) Irakasmaila askotatik igarotzen den ikasle bat behin bakarrik zenbatzen da guztizkoetan

(2) Milakoetan

Iturria: Helduen Alfabetatze Berreuskalduntzerako Erakundea (HABE)

2. irudia

Erlazioak erakusteko

• Marra-diagramak (2. irudia): epe jakin batean (egunak, hileak, urteak...) gertaturiko aldaketa kuantitatiboak (igoerak, jai-tsierak) ematen dituzte normalean. Aholkuak:

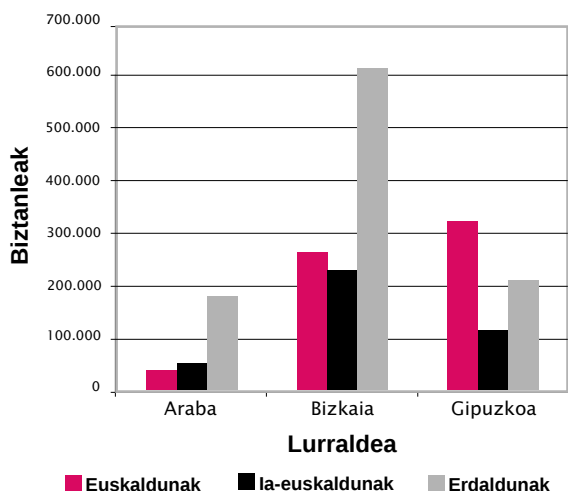
- Erabili ardatz horizontala denbora adierazteko.
- Mugatu marra-kopurua (hiru, elkarrekin gurutzatzen badira; eta, bestela, lau).
- Elkarrekin gurutzatzen badira, bereizi marrak.
- Jarri oharra informazioa argitzeko.
- Diagramak itxura orekatuagoa du, marrak erdian badaude. Horretarako, egokitu egin behar da eskala, batzuetan.
- Saretarik gabeko diagrama argiagoa da.

• Ziklogramak (3. irudia): osotasun baten zatiak edo portzentaiaak ematen dituzte aditzera. Aholkuak:

- Zatiek proportzioak gorde behar dituzte zehatz-mehatz.
- Ez da komeni 6 zati baino gehiago sartzea.
- Ziklograma erlojua bailitzan, hamabietatik hasita antolatuko ditugu zatikiak, handienetik txikienera, edo alderantziz, jau-sirik egin gabe.
- Koloreko inprimagailurik ez badugu, barrualde argiagoak edo ilunagoak lagunduko digu zatien arteko bereizketa egiten.
- Zati bakoitzaren ondoan oharra edo azalpen txikiak jar daitezke.
- Zati txiki asko agertzen badira, horiek guztiak zati handiago batean bil daitezke, eta, beharrezkoa bada, diagramaren oinean zati horren osagaien zerrenda eman.

4. irudia

**EAEko lurraldeetako biztanleak
hizkuntz gaitasunaren arabera (1996)**

Ekintzak eta prozesuak adierazteko

- Mugimendu-diagramak (5. irudia): prozedura, plangintza edo sistema baten osagaiak, urratsak, mugimendua edo kronologia adierazten dute.
- Organigramak: erakunde baten egitura edo antolaketa hierarkikoa agertzen dute.

Gauzak definitzeko eta gauza horien itxura erakusteko

- Irudiak eta marrazkiak: ezaugarri fisikoak hobeto aurkezten dira irudien bidez, hitzen laguntzaz baino. Gainera, argazkietan ez bezala, xehetasunak kendu edo azpimarra daitezke marrazkietan.

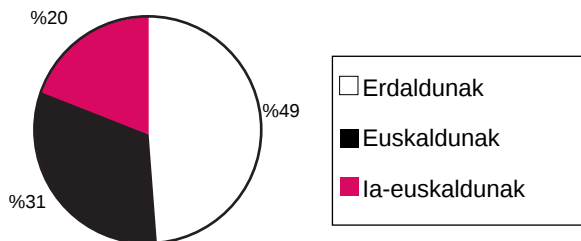
Tokiak eta instalazioak identifikatzeko

- Mapak (kartografia-diagramak): era askotako informazioa eman dezakete: tipografia, demografia, eguraldia, kultura, geologia...
- Argazkiak: errealismorik handieneko ilustrazioak dira.

Hauexek dituzue, labur beharrez, osagai grafikoetako batzuk. Aprobetxa ditzagun konputagailu berriek eskaintzen dizkiguten aukerak gure idazkiak hobetzeko.

3. irudia

EAEko biztanleak 1996
2 urtetik gorakoek hizkuntz gaitasuna

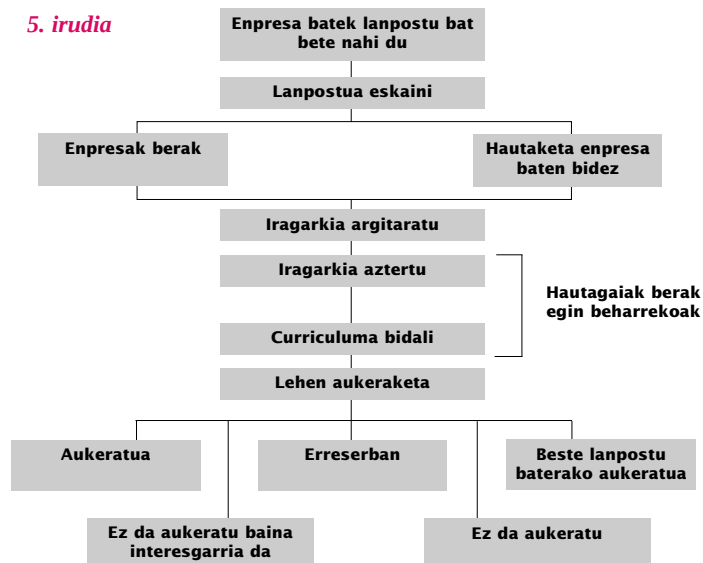
- Zutabe-diagramak edo barra-diagramak (4. irudia): konparaketak, banaketak, joerak eta emaitzak adierazteko erabiltzen dira. Gauza batzuetarako marra-diagramak baino argiagoak dira, eta oso erabilgarriak, beraz, adituak ez direnentzat. Horizontalei barra-diagramak deituko diegu, eta bertikalei, zutabe-diagramak. Aholkuak:

- Hazkundeari buruzko datuak azpimarratu nahi ditugunean (neurriak, kopuruak, kostuak...) erabiliko ditugu zutabe bertikalak.
- Barra horizontalak, ordea, igarotako denbora nabarmendu nahi dugunean (bizi-itxaropena, ekoizpen-denbora...).
- Barrek edo zutabeek lodiera bera izan behar dute.
- Zutabeak ilundu daitezke nabarmentzeko edo bereizketa egiteko.
- Kopuru zehatz-zehatza adierazi nahi badugu, zutabearen ondoan jar daitezke.

Bestalde, diagrama horiek aldaerak izan ditzakete, esaterako: zutabe beraren barruan osagai bat baino gehiago adieraz dezakegu; zutabeak elkarri itsatsi dakizkioke multzoka; ezker eta eskuin lerroka ditzakegu aurkako datuak adierazteko; eta abar.

- Piktogramak: marra- eta zutabe-diagramen aldaerak dira, baina oraingo honetan, balio jakineko marrazkiak edo ikurrak erabiltza.

5. irudia

Joseba Lozano

HAEEko administrazioko hizkeraren arduraduna

Mundua on line

Interneteko atariak

Mendeak mende ziren baino lehen, gizakiak sua, gurpila eta PCa asmatu zituen, eta gizateria harmonian bizi zen Informazioaren Naturan. PCa edozer gauza egiteko gai zen. Ondoren Internet sortu zen, eta zenbaitzuek zalantzan jarri zuten PCaren guztiahaltasuna. Zertarako PC erraldoia eta guztiz ahaltsua, den-dena Internetetik hartu baldin badaiteke? Eta ideia honi jarraikiz, batzuek NCak asmatzen zituzten bitartean, arrakasta gutxiarekin, beste batzuk web-orri ximple batzuk egiten hasi ziren, egundoko fama eta dirutza lortuz. Internet-eko atariez ari gara: Yahoo, Altavista, Netcenter, Excite, Lycos, e.a.

Atari hauek zerbitzu asko eskaintzen dituzte, **dohainik**: posta elektronikoa, bilaketa-motoreak, chat-ak, egunkarietako berriak, itzulpen automatikoak, argazkiak eta postalak bidaltzeko aukera, lan-eskaintzak, erosketak on-line, eta abar luze bat.

Baina kontua areagotzen ari da. Horretaz guztiaz aparte, atariak internauten disko gogor bihurtuko dira. Arrazoiak: laster, munduan zehar handik eta hemendik mugitzeko, ez da beharrezkoa izango ordenadore eramangarri batean programa guztiak eramatea, dena atarian egongo delako. Honez gero, gaur egun Yahoo atarian norberak bere agenda, programak, e.a. gorde ditzake. Ondorioz, edonon zaudela ere, edozein PCtatik Internetera konektatu eta zure informazio hori berreskura dezakezu. *Ordenadorea sarea da* esan beharrean, Sun-ek zioenez, *ordenadorea atarian dago* esan beharko dugu hemendik aurrera. Horretarako atariak informazioa metatzeko gaitasun izugarria izan beharko dute, eta komunikatzeko abiadura itzela. Denbora lekuko.

Bestalde, Amerikako atarien nagusitasun geldiezinari aurre egiteko, Europako bost portale elkartu egin dira beren zerbitzuak batera emateko (www.alleurope.com). Eta etxetik hurbilago, Euskaltel ari da buru-belarri bere ataria prestatzen, *Euskadi Online* izenekoa, eta bertan, aipaturiko zenbait zerbitzu ere aurkituko ditugu.

Luis Elizondo
luis-elizondo@ivap.es

“Euskalkien lekua literaturan” jardunaldiak

Mendealde Kultur Alkarteak jardunaldiak antolatuko ditu Bilbon maiatzaren 14an (arratsaldean) eta 15ean (goizean) “euskalkien lekua literaturan” izenburupean.

Maiatzaren 14ko saioak “Atzorik gaurrera: iturriak” du izena eta bertan Adolfo Arejita, Luis Baraiazarra, Andres Urrutia, Andolin Eguskiza eta Xabier Kaltzakorta arituko dira; maiatzaren 15ean, berriz, “Mendealdeko idazlearen praxia” gai nagusitzat hartuta: Xabier Amuriza, Miren Meabe, Lurdes Unzueta eta Ana Urkiza; ondorengo mahainguruan: Iñigo Aranbarri, Edorta Jimenez, Aingeru Epalza eta Itxaro Borda. Amaitzeko, omenaldia egingo zaio Pedro Irizarri.

Hizkuntz Politikarako Sailordetzaren eta Kontseiluaren arteko hitzarmena

Hitzarmenaren helburua elkarrekin lan egitea da, hau da, indarrak batu eta bikoiztasunak saihestea. Kontuan izan behar da Sailordetzaren Euskara Biziberritzeko Plan Nagusiaren lehentasunetako bat euskararen eremua zabaltzea dela, belau-naldi berrietako euskaldunek heldu-arora iritsitakoan ahalik eta eremu zabalenean euskaraz bizitzeko aukera izan dezaten: lanean, aisialdian, komunikabideetan... Eta lan horretarako garrantzitsua da Kontseiluaren laguntza. Hitzarmena bete-razten dela zaintzeko Jarraipen Batzordea eratuko da. Batzorde hori alde bakoitzeko hiruna kidek osatuko dute, eta urtean bi aldiz bilduko da gutxienez.

Euskararen Erabileraren Normalizaziorako II. Plangintza onartu dute EHUn

Gobernu batzordeak, gehiengo zabalez eta kontrako botorik gabe, onartu berri du Euskararen Erabileraren Normalizaziorako II. Plangintza. Plangintzak bost urteko iraupena du eta urrian jarriko da martxan. Bere asmoetariko bat da epe hori amaitutakoan ikasgaien %80 euskaraz eskaintzea. Plangintzaren ondorioak, besteak beste, ikasketen eskaintza, eta irakasle eta administrazioako eta zerbitzuetaiko langileen artean nabarituiko dira.

Justizia administrazioa euskalduntzeko urrats berriak

Aginte Judizialaren Kontseilu Gorenak eta Eusko Jaurlaritzak lankidetzan hitzarmen bat sinatu dute euskararen erabilerari normalizatzeko Euskal Autonomia Erkidegoko justizia administrazioaren zenbait arlotan. Hitzarmenaren helburu nagusiak hauek dira: karrera judizialeko langileek eta bake epaileek euskara ikastea; herritarrek justizia administrazioarekiko harremanetan gehiago erabili ahal izatea gure hizkuntza; eta euskara juridikoa zabaltzea eta hobetzea. HAEK parte hartuko du langileen prestakuntzan eta euskara juridikoa garatzeko lanetan.

Murphy Euskal Administrazioan

Euskal administrazioak euro(a)par(a)tu eta munduratu zaizkigunez gero, lehengo batean lankide berri bat heldu zitzaigun bulegora lankidetzat programaren bat dela bitarte. Jatorriz Murphy du izena eta, zertan esanik ez dago, ingelesa du aita hizkuntza –ama ez du ezagutu eta–, euskaraz ere ederto batean egiten duen arren. Trakets bezain trebe dela ohartu gara aditu batean eta berak esan-eginak aitzaki, apur-apurka, honako esakune hauek bildu eta argitaratzea deliberatu dugu, plazara jalgi eta ugal daitezela.

LEHENENGO LEGEA ADMINISTrazioAREN GAINEAN: Funtzionarioak liburutegiko liburuen modukoak dira: baliorik gutxienekoak gorenako mailetan daude.

MURPHY-REN LEHENENGO LEGE OROKORRA: Zer edo zer txarto joan ahal izanez gero, txarto joango da.

ITXARON GELAREN AXIOMA: Zenbat eta luzaroago zain egon behar, orduan eta deserosoagoa itxaron gelako jesarlekuak.

ZEREGINEN LEGEA: Zenbat eta zeregin gehiago eskatu langile edo tresna bati, orduan eta txarrago jardungo du horietako bakoitzean.

DOKUMENTU MISTERIOTSUAREN TEORIA: Hainbat dokumentu gordetzen dituen artxiboak ezinbestean sortuko du artxibo horretakoa ez den dokumenturen bat.

NEKANEK ONDORIOZTATUTAKOA: Sailak, arduradunak eta gauzak kokatzen hasten zaren bezain laster, nagusiak bestela antolatzen aginduko du.

BULEGO PUBLIKOETAKO ORDENADOREAREN LEGEA: Zenbat eta luzeago herritarren ilara, orduan eta errazago izorratuko ordenadorea.

AIRE GIROTUARENA: Bulego berean lankide bat baino gehiago izanez gero, aire girotuko termostatoa edozein tenperaturan jarrita ere, inor ez da gustura egongo.

ITZULTZAILEAREN LEHENENGO LEGEA: Zenbat eta zailago itzulgaia, orduan eta presa handiagoa.

MURPHY-REN LEGEAREN BERRIKUSPEN ZIRT-ZARTEKOA: Dena joaten da txarto batera.

AHOLKUA BITARTEKO ARDURADUNEI: Galarazita duzu nagusia aurrean dagoela maiz arrazoa izatea.

BESTE AHO KU BAT: Hobe nagusiaren iradokizunak onartzea nagusiari iradokitzea baino.

MEYER-EN LEGEA: Erraza da gauzak zailago bihurtzea, gaitzagoa erraztea.

ZENBAKIEN LEHENENGO PARADOXA: Behingoan koadratzen badira, zer edo zer txarto egongo da.

MURPHY-REN HIRUGARREN KOROLARIOA: Gauza bat baino gehiago txarto joan ahal izanez gero, beti aterako da txarto kaltegarriena.

BATZORDEEN LEHENENGO LEGEA: Zenbat eta batzordekide gehiago, orduan eta emaitza urriago.

FINAGLE-REN LAUGARREN LEGEA: Lanen bat korapilatu denean, konpontzeko ahalegin guztiek areago nahastuko dute.

BATZORDEEN BIGARREN LEGEA: Batzorde batek baino gehiagok gai bera landuz gero, azkenenean elkarren aurka jardungo dute.

DEMOKRAZI HIPOTESIA: Burokrazia eraginkorrek totalitarismo antz jo ohi dute. Eraginkortasunik gabeko burokraziek demokraziarantz. Beraz, askatasun bermerik onena eraginkortasunik gabeko administrazioa.

HARDIN-EN LEGEA: Ezinezkoa da zeregin bakarrean jardutea.

AXIOMA: Arrakasta eta gaitasunik eza guztiz bateragarriak dira.

INFORMATIKA HASTAPEN NEGATIBOA: Ezertarako balio ez duten datuak inoiz ez dira galtzen.

JACOBSON-EN LEGEA: Zenbat eta gutxiago ekoiztu erakunde batek, orduan eta maizago berrantolatuko.

BRINTNALL-EN LEGEA: Kontrakarreko bi agindu jasoz gero, bi-biak bete itzazu!

SEGURTASUN ALDAKIA: Segurtasun diskoan gordetzen baduzu, ez duzu berriro erabiliko.

ANDONIREN LEGEA: Sormena pizteko onena, begirale zein arduradunik gabezia.

MARIREN USTEA: Aurrekontuak normalean ez du ezer kon-tuan hartzen.

JARRAIBIDEENA: Bi orrian azaldutako jardunbide berri batek beti sortuko ditu hamaika orrialdeko argibide eta formularioak.

OPPENHEIMER-EN ARAUA: Ez dago finkaturiko burokrrazia bat aldatzerik. Ordeztea bai, aldez.

WHISTLER-EN LEGEA: Inoiz ez dakigu nork duen arrazoa, nork agintzen duen bai, ordea.

ADMINISTrazioAREN HASTAPEN UNIBERTSALA: Zergapetuta ez dagoena, araututa dago. Eta berehalako batean arautuko dute araugabea.

BISITARIEN ARAUA: Zain bazaude, ez dira agertuko. Irteten baduzu, orduantxe azalduko dira.

LANGILEAK AUKERATZEKO LEGEA: Urrutiko aditua bertakoa baino hobe da beti.

TILLIS-EN ANTOLAMENDU HASTAPENA: Artxibatzen baduzu, non den jakingo duzu, baina ez duzu berriro beharko. Artxibatzen ez baduzu, beharrezkoa izango duzu, baino ez duzu jakingo non den.

ERAKUNDEEN LEGEA: Erakunde orok hainbat lanpostu ditu izendaturik ezertarako gauza ez direnentzat.

IRUZKINA BATZORDEEZ: Batzordea dugu izaki bizi bakarra hamabi sabel edukita, garun bakar ere ez duena.

BULEGARIEN LEGEA: Den-denak egoten dira beti beste non edo non.

ESPERIENTZIA ETA IRITZIAK: Esperientziarik gutxieneko lagunak iritzi gehien.

BILEREN AXIOMA: Bileran minutuak kontrolatzen dira eta orduak alferrik galtzen.

ORDUTEGIEN LEGEA: Denak konturatuko dira berandu lane-ratzen bazara. Inortxo ere ez oso berandu arte lantokian gera-tuz gero.

BILKUREN LEHENENGO LEGEA: Bilkura garaiz hasiko da zu berandu bertaratz gero.

PROIEKTUEN LEGEA: Zenbat eta denbora murriztagoa izan proiektua amaitzeko, orduan eta bikainagoa.

ITZULTZAILEAREN BIGARREN LEGEA: Zenbat eta presa han-diagoa, orduan eta garrantzi txikiagoa.

ERAKUNDE ZENTRALAREN LEGEA: Txarto administraturiko guz-tia beti oker daiteke gehiago erakunde zentralaren ardura izanez gero.

Honaino Murphyren laguntza eskerga bitarte dela bildurikoak. Zerrenda ez da amaitu, alta. Bakoitzak bere alea gehi beza!

Karlos del Olmo
Itzultzailea

Nicole Fernbach:

“Azken hamar urteotan, munduan zehar gobernu askok agertu dute publikoarekin komunikatzeko erak sinplifikatzeko asmoa”

Nicole Fernbach andreari elkarrizketa egin, eta berehala konturatzen zara emakume argia, bizia eta lan-gilea dela. Estrasburgon jaioa, zuzenbidea eta zientzia politikoak ikasi ondoren, Kanadara joan zen eta bertako Gobernuan aritu zen itzultzaile zenbait urtetan. Geroxeago, *Juricom* enpresa sortu zuen eta handik jarraitu du gobernuarentzako itzulpenak egiten. *Plain English Movement*-eko kidea, unibertsitateko irakaslea... inork baino hobeto ezagutzen du Kanadako eta Quebec-eko egoera soziolinguistikoa eta baita hizkuntza zerbitzuen jardura eta etorkizuna ere.

Kanadako elebitasuna

Kanadan, zein da gaurko egoera soziolinguistikoa, eta nondik dator?

Kanada hogeita zortzi milioi biztanleko Federazioa da, eta 1867. urtea ezkerro praktikan erabiltzen da elebitasuna ingelesaren eta frantsesaren artean; urte hori da, hain zuzen, Kanadaren sorrerakoa. Horrela, Federazio barruan, legebiltzarreko eta gobernuko instituzioek bi hizkuntza ofizialotan dihardute, 1970. urtean hizkuntza ofizialen legeak, alor publikorako, frantsesaren presentzia indartu zuenez gero. Hain zuzen, instituzioen elebitasuna dela eta, legebiltzarreko eztabaidak itzuli egiten dira, diputatuen hitzaldiak interpretaritzarekin zabaltzen dira, eta den-dena argitaratzen da bi hizkuntzotan, bai interneten, bai beste komunikabide batzuetan. Auzitegietaiko epaiak ere jatorrizko hizkuntzatik bestera itzultzen dira.

Probintzia bakoitzak bertako biztanle-kopuruaren arabera betetzen du elebitasunarena, frantses edo ingeles hitzun-kopurua kontuan hartuta. Esaterako, Quebec-ek 7 milioi biztanle dauzka, eta frantsesez egiten den eskualderik handiena da Kanada osoan; frantsesa da bertako hizkuntza ofiziala, baina ingelesera itzultzen dira bertako lege eta araudiak. Ontarion, alderantziz, frantsesera itzultzen dira bertako legeak eta araudiak. Eta Brunswick Berrian, bertan frantses hitzunak ugari dira eta, bi hizkuntzok dira ofizialak, eta probintziako instituzioak elebidunak. Beste probintzia batzuek, aldiz, ingeles soil lehendakoa.

Zenbaterainokoa da itzulpena Kanadako administrazioan?

Kanadako administrazioak beti izan du ingelesez eta frantsesez jardun beharra, baina betebeharrak hori ez zen orokorra izan harik eta 1970eko legea onartu arte. Gobernuko itzulpen-bulegoa 1936an sortu zen Kanadako hiriburu federalean (Ottawan), eta harrezkero bera izan da testu publikoak itzultzeko ardura hartu duen erakundea. Baina pribatizazioak joera nagusitzen doan heinean, bulego horrek bere itzultzaileekin jardun ordez, industria pribatura zabaldu ditu, kontratu bidez, bai itzulpen-zerbitzuak, zein testuen azterketa eta interpretaritzak ere.

Ministerioetako funtzionarioak elebidunak eta elebakarrak dira (ingeleza eta frantsesa), lanpostuaren premien arabera. Funtzionario publikoak, elebakarra bada, beste hizkuntza ikasi behar du, enpleguari eutsiko badio. Horretarako, beste hizkuntza ikasteko ikastaroak ematen zaizkie enplegatu guztiei, eta diru-sariak ere bai elebidun bihurtzen direnei. Hala, herri-tarrek bakoitzak bere aukerako hizkuntzan jasotzen dituzte zerbitzuak.

Itzulpena eta idazketa elebiduna

Nori dagokio administrazioako testu garrantzitsuen idaztea (legeak, dekretuak, zuzentarauak...)?

Idazketa espezializatua, bai zientzia, zein teknika edo lege arlokoa izan, peritoek egiten dute: abokatuak, ingeniariak, zientzilariek,... Administrazioak asko sustatzen du funtzionarioen garapen intelektuala, eta espezializazio bidean jartzen ditu. Lege arloan, Justizia Ministerioak Kanadako legeak ele bieran idazteko gai diren legetari eta abokatuak dauzka. Kasu horietan, egileek korredakzioan idazten dituzte legeak; aldiz, dekretuak edo zuzentarauak ingelesez edo frantsesez sortzen dira, eta gero egiten da itzulpena.

Testu juridikoak itzultzen dituztenek maila berezia daukate itzulpen bulegoan eta ministerio espezializatuetan; karrera zail eta selektiboa da, hizkuntzak jakiteaz gain

legeak ere ondo ezagutu behar dira eta. Kanadako egoera, bestalde, beste herrialde batzuetakoa baino zailagoa da, bi hizkuntza ofizial izateaz aparte, lege-sistemak ere bi baitira: *Common Law* eta Zuzenbide Zibila (azken hori, batez ere, Quebec-en). Legeak itzultzen dituenak adiera juridiko guztiak aztertu behar ditu zehaztasunez, bi lege-sistemen artean eta bi hizkuntzen artean anbiguotasunik, kontraesanik edo errakuntzarik egon ez dadin. Ikerketa lan horri juri-linguistika deitzen zaio (zuzenbideko hizkuntzaren azterketa).

Berba asko itzuli ahal izateko, artesautzako metodoak alde batera utzi, eta teknika modernoak erabili behar dira

Nola lantzen da idazketa elebidunaren arazoa? Zein da hizkuntza bakoitzaren autonomia?

Itzulpena eta idazketa elebiduna, bata eta bestea, bereizi egiten dira. Itzultzaileak jatorrizko mezua baino ez du igortzen, testuaren egitura, estiloa, hiztegia edo taiuketa ukitu ere egin gabe. Itzultzea ekintza zorrotza eta metodikoa da, eta aldi berean oso morroia. Itzulpenak balio osorik badu, zehatza delako, eta jatorrizko testuarekin bat datorrelako izango da. Aldiz, idazketa-lanean diharduenak, normalean hizkuntza batean idatziko du, eta ezin izango du beste hizkuntzan idatzi; batez ere ondoen menderatzen duen hizkuntzan espezializatuko da eta. Beraz, beste lankide batekin aritu behar da, lankidetzan, beste hizkuntzan idazten denean. Lankidetzat hori, jakina, etenik gabea izan behar da, eta alde aurretik itundutakoak asko laguntzen du estiloaren eta egituren parekotasunak bermatzeko. Hala ere, korredaktoreak askatasun handia dauka, bere lanaren helburuari erreparatzen badiogu: testu atsegina egin behar duela irakurle bakoitzarentzat.

Zer da, bada, korredakzioa?

Kanadan, itzulpenak ohikoa baino egokitzapen gehiago behar duenean, eta mezua osorik emate soila kalitatea bermatzeko nahikoa

Korredaktoreak askatasun handia dauka: testu atsegina egin behar du hizkuntza bakoitzeko irakurleentzat

ez denean, korredakzioa egiten da. Testua taldean egiten da, eta ez dago mezua erantzule bakarra den egilerik. Bi hizkuntzetako egileak ados jarri behar dira testuaren helburu, plan, aurkezpen, estilo, hiztegi,

aipamen-testu, tonu, eta gainerakoetan. Ondorioz, normalean testu bien egiturak oso antzekoak izango dira, ia parekoak direla ezagutzeko moduan. Onartzen dira, hala ere, aldaerak, irakurleak bere kulturara egokitutako mezua errazago jaso ahal izan dezan. Itzulpeneko hizkuntzak, kultura berezitasunak tarteko direla, informazioa zuzen-zuzen bihurtzeko aukerarik uzten ez badu, hobe da bi testu diferente egitea, talde bakoitzak bere aldetik egiturak eta aurkezpena egiteko dauzkan arauen arabera. Jakina, korredakzioa egiteko, itzulpenarako baino denbora gehiago behar da. Publizitateko testuek (eta adibide moduan dakart hona), korredakzioa behar dute, ez itzulpena.

Itzulpenak egiteko moduari dagokionez, zure iritziz arte-sau moduan egindako ohiko itzulpena barik, seriean fabrikatu behar da, makinak bezala. Zehatzuko al diguzu ideia hori?

Giza-jarduera guztietan gertatu den moduan, itzulpena bera ere ezinbestekoa bilakatu da bai administrazioan, bai politikan, eta, nola ez, baita merkataritzan ere, lehenago egoera oso berezietan komunikazioa lortzen laguntzeko tresna baino ez bazen ere.

Eta bilakaera horri itzulpenaren instituzionalizazioa deitzen diogu. Berba edo orrialde asko itzuli ahal izateko, artesautzako metodoak alde batera utzi, eta testuak sortzeko teknika modernoak erabili behar dira, softwareak eta informazioko teknikak bilduz. Besteak beste, tokian tokiko eta kanpoko datu-base terminologikoak erabili behar dira. Eta itzultzaileak ekoizpen-prozesuko aldi batzuetan baino ez du parte hartuko, bera egile bakarra izan ordez.

Jarduteko modu horrek zenbait lankideren arteko lankidetzat eskatzen du, taldean aritzeko, egile bakar baten sorkuntza-lana izan barik. Jokamolde horren ondorio praktikoak garrantzi handikoak dira, terminoen, estiloaren eta prozesuen normalizazioa lortzen duten heinean.

Administrazioan... argi eta garbi

Nola definitu hizkuntzaren kalitatea?

Testua produktu bat da, eta kontsumoko beste edozein produktu-rekin gertatzen den moduan, testuak ere betekizun batzuk dauzka: neurria, aurkezteko modua, entregatzeko epea, adostutako puntuekin bat etortzea, osotasuna, zehaztasuna, terminologiako normalizazioa, etabar.

Kalitatearen kontrola ere oso da jarduera garrantzitsua. Erakunde bakoitzak bere sistema berezia ezar dezake, bai kalitatearen kontrola egiteko, eta bai eskakizunak ezartzeko, beti ere testu bakoitzaren arabera, eta testuaren erabilera kontuan hartuta.

Beharrezkoa ote da administrazioko testuak sinplifikatzea? Hartu al du Kanadako Gobernuak neurririk ildo horretan?

Azken hamar urteotan, munduan zehar gobernu askok agertu dute publikoarekin komunikatzeko erak sinplifikatzeko asmoa, eta Kanada ere horien artean dago. Federazioko eta probintzietako ministerioak eten gabe ari dira sinplifikazio politikak sartzten, beren eraginkortasuna areagotzeko, kostuak gutxitzeko, erabil-tzailearen beharizanetara hobeto egokitzeko, etabar. Besteak beste, idazketa-gidak, liburuak eta datu-baseak argitaratu dira, testuak uniformizatzeko, eta idazketa argia eta erraza egiteko arauak errespetatu daitezke, *Plain Language Movement*-en bidetik.

Azken aldian "hizkuntza kontrolatua" aipatzen da hor-hemen. Zertan datza kontzeptu hori?

Ohikoan oinarritutako pentsamenduaren arabera, berezko hizkera, bakoitzarena, aurrez sumatu ezina da, anitza eta normalizatu gabea. Orokorrean, guztiok ere erabiltzaileari dagokion tresnatzat hartzen dugu hizkuntza, bakoitzak bere harira eta bere inspirazioaren arabera moldatu eta erabil dezakeena. Baina hiztegia normalizatu denean, eta normalizatu denetik, hizkuntza kontrolatua jaio da, hain zuzen egileari bere hiztegia aldatu eta sinonimoekin ordezkatzeko aukerak kentzen zaizkiolako. Gero eta gehiago, testuaren egitura ere beste batzuek zehazten dute, ez egileak, aurrez aitututako plantilak erabili baino ez baitu egin behar. Informazio tekniko asko sortzen duten Estatu Batuetako enpresa batzuek hizkuntza kontrolatuaren alde dihardute, eta prestakuntza-programak dauzkate erredaktatzaileak prozedura berrira egokitu daitezke eta hura erabil dezaten (*Kraft* eta *MacDonnell Douglas* daude horien artean).

Zuk ezagutzen duzu euskararen egoera soziolinguistikoa. Zure esperientzia kontuan hartuta, zelan ikusten duzu hemengo etorkizuna, ba al daukazu aholkurik guretzat?

HAEE eta UZEI egiten ari diren lana benetan da lagungarri eus-kara hirugarren mileurtekoaren errealitatera egokitzeko eta aberasteko. Beste herrialde batzuetan, lanbide maila berri bat sortu dela nabaritu ahal izan da: komunikatzaile elebidunen edo elea-nitzen lanbidea; indartsua izan da, benetan, horien eragina, gutxi ezagutzen diren hizkuntzetako herriak nazioarteko sare ekonomikoetara biltzeko. Lanbide edo helburu hori lortzeko, ordea, itzultzaile profesionalak prestatzeko bideak urratu behar dira, beste lanbide batzuetako karreraren maila pedagogikoko eskolak eta erakundeak garatuz.

Eraginkortasunari dagokionez, itzulpen-prozesuak garatuz lortuko da hori, berba eta orrialde asko itzul baitaitezke eskaerari azkar eta kostuak gehitu gabe erantzunez. Kasu horretan, itzulpena talde-lan bihurtzen da, bakoitzak bere espezialitateko ekarpenak eginez, eta norberaren lanak beste norbaitek aztertuta, azken emaitza, beti, kalitate berekoa izango da, eta testuak ezaugarri uniformeak izango ditu.

Euskaltzaindiaren arau berriak: euskara batuaren ahoskera

Hasieran euskara batua idatzirako mugatu bazen ere, euskarazko komunikabideak ditugunetik bereziki, askok ikusi dute ahoskeran ere batasunerako zenbait irizpideren beharra. Euskaltzaindiak eskari horiek jaso eta ondoko arauak eman ditu. Baina arau horiek ez dakarte orain arteko ahoskera baztertzea; ez horixe! Euskara batuaren ahoskera zaindua orain arteko hizkeren osagarria da, ez haien ordezkia, eta maila jasoko hizkeran erabili behar dugu, maila formaletan, alegia: irrati-telebistetako berri-emanaldietarako, hitzaldietarako, eskolako azalpenetarako etab.; ez, ordea, adiskideekin edo senideekin hitz egiteko.

Bokalak nola ahoskatu

I. <a, e, i, o, u> Idatzi bezala ahoskatu. Iparraldeko euskalkietako <u>ren ahoskera biak onartzen dira, hala eskatzen duten hitzetan, euskalkiaren erabilera zainduan.

Bokal bilkurak nola ahoskatu

II. Bokalak bokalen ondoan daudenean ere idatzi bezala ahoskatu hizkera maila zainduetan: *etxea, telefonoa, mendia, burua*. Hala ere, bestelako ahoskerak egoki eta zuzen dira gainerako hizkera mailetan: *etxia, etxie, telefonua, mendiya, mendixa, mendie, mendi, buruba, burue, buru*, etab.

III. Bokak bi elkarren segidan daudenean, lehenengoa <i> edo <u> bada, **bi silabatan** ahoskatuko dira: *abi-an, sozi-ala, zi-ur...* Dena den, badira batzuetan **ui** diptongoak. Bokak bilkura horiek diptongoan (silaba bakarrean) ahoskatzen dituzten Ekialde eta Iparraldeko euskalkietako hiztunengan hizkera zaindutat hartuko da ahoskera hori.

IV. Bokak biren arteko <h> letra, hizkera maila zainduan bokal bakoitza silaba batean ahoskatuko dute <h> ahoskatzen ez duten hiztunek ere: *za-harra, na-hi, bi-hurturik, a-hula, be-hi...*

Kontsonanteak nola ahoskatu

V. Idatzi bezala ahoskatu, hizkera zainduan, <b, d, f, g, k, l, ll, m, n, ñ, p, r, rr, s, t, ts, tx, z>.

<g>: <e> eta <i> bokalen aurrean, beste bokalen aurrean bezalaxe, ahoskera zainduan behintzat (*geologia*). Mailegu berrietan, banan-banan markatuko dira salbuespenak (*gin*).

<s, z> eta <ts, tz> Pare hauek bereiztea hobetsiko da. Bestalde, <z> zistukaria da beti; beraz, gaitzetsi egin behar da gaztelaniazko ahoskera hortzartekoa (gaztelaniazko *zapato*). Beraz: *eskizofrenia, soziologia...*

<b, d, g, r> Bokalarrean daudenean, ahoskatu egin behar dira. Gainerako hizkera mailetan, egoki eta bidezko dira horien desagertzea edo aldatzea (*hoiek, eon, ean, eran*).

<r, rr> Gaitzetsi egin behar da frantsesezko ahoskera ubularra (frantsesezko *rue* bezalakoa).

VI. <h> Letra hau hostuna den Iparraldeko euskalkietako hiztunek idatzi bezala ahoskatuko dute hizkera zainduan. Letra hokabea den Hegoaldeko euskalkietako hiztunen ahoskera zainduan ere ez da ahoskatuko. Salbuespen bakarra: *zihoan, zihoazen...* (gaztelaniazko <j> bezala).

VII. <il, in> Bustikuntza hauek <ill> eta <iñ> (*milla, mallua, biña, baño*) egiten diren euskalkietako hiztunengan bustikuntza horiek egoki dira ahoskera zainduan ere. Baina, adi: buztidura <ll> (*milla*) da eta ez <y> (*miya*). Buztikuntza egiten ez den euskalkietako hiztunengan, buztidurarik gabea izango da ahoskera zaindua ere (*mila, mailua, bina, baino*).

VIII. <j> letra, ahoskera zainduan, <y> bezala hobetsiko da (*yateko, yokalariak...*). Hala ere, badira gaztelaniazko <j> bezala ahoska daitezkeen hitzak, baina gutxi dira horiek. Bestalde, *garaje* eta *ijito* bezalako hitzetan onartzen dira gaztelaniazko *jamón* eta frantsesezko *jambon* hitzen ahoskera.

IX. <x> Ahoskera sabaikaria du, lehengo euskal hitzetan (*Xabier*). Maileguetan, bokalarreko <ks> ahoskatzea hobesten da hizkera zainduan (*seksua, taksia, faksez...*).

Kontsonante bilkurak nola ahoskatu

X. <zb, zd, zg> Ahoskera zaindurako ere **ez** adberbioaren ondorengo <d, b, g> (adizkien hasierakoa) ahoskabe ebaki behar dira: *ez da=ezta, ez gara=ezkara, ez bada=ezpada*. Hortik kanpo ere <z> eta <b, d, g> biltzen diren guztietan ahoskabetzea onargarria da maila zainduan ere.

XI. <zz> Ahoskera zaindurako ere **ez** adberbioa eta ondorengo <z> (aditz formena) batera ebaki behar dira, <tz> eginenez: *ez zara=etzara, ez zetoze=etzetoze, ez zuen=etzuen*.

XII. <nz, lz, rz> eta <ns, ls, rs> bilkuretak <z, s> letrak <tz, ts> egin ohi dira euskaraz (Frantzia, unibertsitate, faltsua). Elkarren ondoko hitzetan ere egiten duten euskaretan onartzen da ahoskera zainduan: *esan zuen=esantzuen, eman zion=emantzion*.

XIII. <zn, zl, zh> Ahoskera zaindutat hartuko da **ez** adberbioa ondorengo aditz formatiko <n, l, h> letrekin elkartzean <z> ahoskatzea zein ez ahoskatzea: *ez naiz=eznaiz* edo *enaiz, ez luke=ezluke* edo *eluke, ez haiz=ezaiz* edo *ehaiz*.

Aitor Gorostiza
HAEEko teknikaria

Hiztegiz hiztegi (I)

Nola esan *automoción* euskaraz? *Garapen mantengarri / iraunkor / jasangarri...* zein hautatu behar da *desarrollo sostenible* esateko forma normalizatutzat? *Eske, eskari, eskakizun, eskabide...* elkarren sinonimo al dira? Zeri dagokio SHEE sigla, nola irakurri behar da eta nola lotzen zaio deklinabide atzizkia? Zein da gaztelaniazko *no hay mal que cien años dure* esaeraren euskarazko kidea? Eta *hitzak hizpidea ekarrita...* esamoldearen gaztelaniazkoa? Noiz eta nola gertatu ziren *gerra karlistak* eta nola deritze euskaraz? Zer da gaur egun hainbeste entzuten ari garen *giza genoma* delakoa?

Erantzun bila abiatuz gero, eskura ditugun hiztegi, hiztegi entziklopediko eta entziklopedia gehientsuenak astindu beharrean izango gara, direla paperezkoak direla elektronikoak (CD-Romekoak edo Internetekoak). Zorionez, gero eta hobe da euskaldunok horretarako dugun aukera, gero eta zabalagoa erabiltzaile-mota bakoitzari zuzendutako eskaintza.

Baliabide horien berri ematen saiatuko gara artikulu honetan eta hurrengoan, beti ere hiztegia nork eta zertarako behar duen irizpide hartuta. Azken hamar urte hauetan argitaratutakoak izango ditugu aipagai, ez ordea diren guztiak, ezinezkoa genuke eta.

Lehenengo artikulu hau, zehatz dezagun, hizkuntzako hiztegien inguruan antolatu dugu, hitzen alderdi linguistikoaren berri ematen duten hiztegien inguruan. Hurrengorako utzi ditugu gai jakinei lotutako hiztegiak eta hiztegi entziklopedikoak.

Lau oinarri euskara idatziaren batasunerako

Azken urte hauetan euskara idatziaren batasunari eta hiztegi-gintzari aurrerapauso nabarmena ekarri dioten lanak eman dira argitara. *Orotariko Euskal Hiztegia* (1987an hasi eta amaitu gabea), *Hauta-lanerako Euskal Hiztegia* (1984tik 1995era) eta *Diccionario Retana de Autoridades de la Lengua Vasca* (1991) dira horren eragile.

Orotariko Euskal Hiztegia (OEH) da *Egungo Euskararen Bilketa Sistemikoa*-rekin batera (EEBS) Euskaltzaindiak bere *Hiztegi arau-emailea* egin ahal izateko abian jarri dituen bi proiektuak. Euskara batuaren lexikoa zein hitz sartuko diren, nola idatziko diren eta zein adiera izango duten erabaki aurretik, ezinbestekoa baita orain arteko tradizio idatzian zein hitz erabili diren, nola idatzi diren eta zein adiera izan duten sakon aztertzea. Horretarako, tradizio lexiko-ondarea biltzen dihardu OEH-k (Akitanitako inskripzioetatik hasi eta euskara batuaren sorrera artekoa) eta gaur egungo lexikoa batzen EEBS-k (XX. mendekoa).

1987an kaleratu zen *Orotariko Euskal Hiztegia*-ren *I. alea* (A-Ama) eta oraindik orain argitaratu da *XI.a* (Kor-Maj). Garai, euskalki eta testu-mota guztietan euskara nola erabili izan den deskribatu behar duenez, hiztegiko sarreraburuan datozen hitzei historian izan duten jarraipena egiten zaie: lehen agerraldia noizkoa den, zein aldaera izan dituen, zein euskalkitan eta nork erabili duen, zein adieratan, nolako esamolde eta esaeratan ageri den, etimologiarik ezagutzen zaion... Hiztegi elebiduna da: sarreraburuak eta adibideak

datoz euskaraz; azalpenak eta oharak gaztelaniaz eta, batzuetan, frantsesez. Euskararen tradizio idatziaren inguruan inoiz egin den bilketarik sistematiko eta erabatekoena da: ezinbesteko erreferentzia hizkuntzalari, aztertzaile, ikertzaile eta hiztegiileentzat.

1991n amaitu zen *Diccionario Retana de Autoridades de la Lengua Vasca* osatzen duten bederatzi liburuen argitalpena. Ereduzko egileen hizkuntza-erabilera azaltzen du; horretarako, euskalki eta garai guztietako idazleen lanak hautatu dira. Hiztegi elebiduna da hau ere: hiztegiko sarreraburuak eta horien adibideak euskaraz dato, jaso den idazlanari zego-kion euskalkian. Hitzon adierak eta bestelako azalpenak gaztelaniaz emanda daude. Altxor bikaina dauka hemen, alde eta aldi guztietako euskara eredugarriaren bila dabilen idazle, itzultzaile, hizkuntzalari, ikertzaile edo irakasleak.

1984tik 1995era bitartean argitaratu zen I. Sarasolaren *Hauta-lanerako Euskal Hiztegia*. Euskara idatziaren batasunerako, kontuan hartu beharko liratekeen argibideak ematen ditu egileak, OEH prestatzeko langaietatik abiatuta. Hiztegiko sarreraburuak, esaterako, euskara baturako proposatutakoa da, hitzaren lehen agerraldia jasotzen du, euskalki guztietakoa edo batzuetakoa den esaten du, hizkuntza-maila ere adierazten du (zaharkitua, klasikoa, jaso, herrikoa, lagunartekoa...). Definizioek, adibideek, sinonimo eta antonimoek, esamolde eta esatera zaharrek... osatzen dute hiztegia. Euskara hutsean egindakoa, euskara batuan gerora egin diren hiztegien oinarri eta abiapuntua izan da; hiztegiileen, hizkuntzalarien, idazleen, itzultzaileen, irakasleen... nahitaezko erreferentzia.

1994an ekin zion Euskaltzaindiak *Hiztegi Batua*-ri, *Hiztegi arau-emailea* egituratuko duen oinarritzako hitzen zerrenda argitaratzeari. Euskararen akademiak 1968tik 1994ra emanak zituen hiztegi-gintzako zerrenda guztiak berrikusi ditu, eskura duen informazio zabalagoaren argitan. Azterketa horretan erabakitakoaren emaitza da bere arau-gomendioetan A letratik N-ra kaleratu duen hitz-bilduma. Forma batuen hitz-zerrenda da batik bat. Badu, hala ere, informazio osagarriak: batzuetan euskara baturako baztertutako edo hobetsitako forma zein den esaten du, besteetan adiera zehazten du (*lurrin* 'usain gozo' /*lurrun* 'gasa'), euskalkien eta hizkuntza-mailaren berri ere ematen du hurrena...

Hizkuntzako beste hiztegi batzuk

Lehen esan dugunez, hitzaren alderdi linguistikoaren berri ematea da hizkuntzako hiztegiaren egitekoa. Hitzaren idazkera, ahoskera, etimologia, adierak, erabileraren adibideak, osatzen dituen esamoldeak eta esaerak, dagokion hizkuntza-maila, sinonimoak, antonimoak, erabiltzeko zailtasunak... azaltzen ditu *hizkuntzako hiztegi orokorrak*. Horren ondoan, badira, *hizkuntzako hiztegi bereziak* ere, alderdi horietakoren bati buruzkoak: ahoskera hiztegia, sinonimoen hiztegia, hiztegi etimologikoa, errimen hiztegia, zalantza eta zailtasunen hiztegia...

Landutako hizkuntza-kopuruaren arabera, elebakarrak, elebidunak edo eleaniztunak izango dira hiztegiok. Ikus dezagun, euskaraz, zer daukagun eskura.

ELEBAKARRAK: OROKORRAK

- ♦ **SARASOLA, I:** *Euskal hiztegi orokorra*, Vox, 1997. Bi liburuk osatzen dute hiztegia. *Hauta-lanerako Euskal Hiztegia* dago oinarrian, baina erabiltzaile arruntagoarentzat prestatuta dator.
- ♦ **SARASOLA, I:** *Euskal hiztegia, 1996 (CD-Rom)*. *Hauta-lanerako Euskal Hiztegia*-ren bertsio eguneratua da. Haren antzera, hizkuntzalariei, itzultzaileei, idazleei, irakasleei... zuzendua.
- ♦ *Euskal hiztegi modernoa*, Elhuyar, 1994 eta *Europa hiztegia: Eskola berrirakoa, Bostak bat, 1993* (aldeaz aurretik argitaratutako *Eskola-hiztegia: irudiduna, 1991*; *Euskararako Hiztegia. Oinarrizkoa 1990* eta *Euskararako hiztegia, 1986* ditu oinarrian)

Alfabetatzen eta euskara sakontzen diharduten pertsona helduei, ikasle eta irakasleentzat egokituta daude. Ohiko lexikoa az gain, zientzia eta teknologia berriek ekarritakoa ere bada-karte. Definizioek, adibideek, lokuzioek... osatzen dute hiztegia. Irudiz hornituta daude.

Poltsikoko hiztegia

- ♦ *Euskal mini hiztegia, Lur 1996*. Txikia izanagatik, badu leku-rik definizio eta esapideetarako.

Irudi hiztegia

- ♦ *Hiztegia irudiz ikasiz, EHU, 1989*. Euskaraz ikasten hasi berria denari maila horretako komunikazioan beharko duen hitz-multzoa bereganatzen lagunduko dion tresna.
- ♦ *Nire lehen hiztegia, Harluxet, 1997*; *Lehen hiztegia, Vox, 1998* eta *Ikaslearen hiztegia, Harluxet, 1997*. Lehen eta bigarren irakaskuntzako ikasleentzat prestatuta daude. Hiztegiko sarrerren aukeraketa, horien definizio eta adibideak... adinari egokituta datoz. Irudiek, informazioa erraz aurkitzeko letren tamaina eta koloreek oso erakargarriak egiten dituzte hiztegiok.
- ♦ **IRUDIZ:** *Haurrentzako irudi bidezko hiztegia, SM 1996*. 6-9 urte bitarteko haurrei zuzendua, euskarazko lehenengo hitzak irakurtzen ikasteko.

ELEBAKARRAK: BEREZIAK

Sinonimoak

- ♦ *Sinonimoen hiztegia: antonimoduna, Bostak bat, 1988*. Guztiz lagungarria idazlanetako hiztegia aberastu, ñabardurak gehitu... estiloa hobetzeko kezka duen edonorentzat.

Atzekoz aurrerakoa

- ♦ *Hitz-bukaeren hiztegia, UZEI, 1994*. Hitz-bukaeratik abiatuta ordenatutako hiztegia da. Zertan erabil daitekeen? Bertsotan aritzeko errima-multzo ederra jartzen du eskura; aldi berean, atzizkiak, lokuzioak, aditz elkartuak, maileguzko hitzen bukaera... aztertzekeo tresna ezin hobea da.

Errimak

- ♦ **AMURIZA, X:** *Hiztegi errimatua, 1997*. Bertsogintzan erabiltzen diren errima-sailak antolatu eta horien araberrako bildumatxoa emateaz gain, sakon aztertzen ditu egileak bertsogintzari buruzko beste alderdiak ere. Bertsolarigai, bertsozale edo horrelako kontuei buruzko jakinminik duen edonorentzat ezin bestekoa.

ELEBIDUNAK

Euskara-gaztelania: orokorrak

- ♦ *3000 Hiztegia, Bostak bat, 1996 (CD-Rom)* eta *Hiztegia: euskara-gaztelania, castellano-vasco, Elhuyar, 1996 (CD-Rom)*. Euskararen ohiko lexikoaren eta zientzia eta diziplina

berrietan sortutakoaren berri ematen duten hiztegiak dira, mar-dulak biak ere. Hitzen adieren alboan, ugari dira adibideak, lokuzioak, erabilerari buruzko azalpenak eta oharak. Egungo euskal hiztunaren beharretara egokitutakoak dira. Euskara sakontzen ari direnei, ikasleei, irakasleei, esatariei, kazetariei, itzultzaileei... euskaraz lan egiten dutenentzat egoki-egokiak.

- ♦ **KINTANA, X:** *Hiztegia 2000, Elkar 1996* eta *Hiztegia 2000 Eskola Hiztegia, 1997*. Euskarazko eskola-hiztegi elebidunak. Baliokideak, adibideak... ematen ditu.
- ♦ **GEREÑO, X:** *Gran diccionario general, 1992* eta *Diccionario general, 1992*. Eskola-hiztegiak dira, hizkuntza batetik besterako baliokideak ematen ditu.
- ♦ *Diccionario Amaia de la lengua vasca, 1990*. *Diccionario Retana de Autoridades de la Lengua Vasca* du jatorria hiztegi honek. Han oinarri-oinarrizkoa den informazioa liburu bakarrera ekarrita dago. Hortaz, euskaratik gaztelaniarako hiztegia da: sarrerak euskalkian datoz (jatorrizko idazlanetik jaso beza-la) eta ordainak gaztelaniaz. Adibiderik ez dauka.

Hiztegi txikiak, poltsikokoak

- ♦ *Hiztegi txikia, Elhuyar, 1998*. Handiagoaren bertsio eguneratua eta laburtua.
- ♦ **SARASOLA, I:** *Oinarrizko hiztegia, euskara-gaztelania/castellano-euskara, Vox 1997*.
- ♦ *Diccionario mini hiztegia: euskara-gaztelania, castellano-euskara, Lur, 1995*.
- ♦ **ALTUNA, P; ARRIAGA, J.L.:** *Poltsikoko euskal hiztegia, 1995*.
- ♦ **ROSENTHIEHL, A:** *Umetxoan Larousse euskara gaztelania, 1995*. Irakurtzen ikasteaz bat bigarren hizkuntzaz jabetzen hasteko lagungarria den hiztegitxoa. Marrazkien inguruan antolatuta dago.

Euskara-gaztelania: bereziak

Laburtzapenak

- ♦ *Laburtzapenen gidaliburua, UZEI, 1988*. Siglak, ikurrak, laburdurak... zer diren, nola osatzen diren, testu barruan nola erabili behar diren... jakin nahi izanez gero, ematen du liburuak argibide franko. Horiez gain, badakar erabilienak diren laburtzapenen zerrenda ere. Euskarazko laburtzapenak kontsultatzeko badira Interneten bi webgune: EUSKALTERM UZEIko datu-banku terminologikoa (<http://www.uzei.com>) eta LABURZKI (<http://www.ehu.es/laburzki>) EHUko Kazetaritza Fakultateko irakasle den Gorka Jakobe Palaziok laburtzapenak biltzeko sortua.

Lokuzioak, esamoldeak

- ♦ **MOKOROA, J:** *Repertorio de locuciones del habla popular vasca, 1990 (CD-Rom 1998)* Bilduma osatzen duten 94.000 esamoldeek garai eta euskalki guztietan dute jatorria, idatzizko nahiz ahozko testuetan. Tresna baliagarria du itzultzaileak, idazleak, irakasleak... edo estiloa hobetzeko kezka duen edonork.

Atsotitzak, esaerak

- ♦ **GARATE, G:** *Atsotitzak, 1998 (CD-Rom)*. 27.173 atsotitz jaso dira euskaraz, 5.208 gaztelaniaz, 4.045 ingelesez eta 3.462 latinez. Euskalki guztietako ahozko testuetan oinarritutako lana den arren, testu idatzietako esaerak ere sartu ditu egileak. Hizkuntza batetik besterako baliokideak adierazteaz gain, esaerarik ilunenei azalpena ematen die. Bilduma ederra dute esku-ira irakasleek, idazleek, itzultzaileek...

Tradizioko autoreak

- ♦ **ORPUSTAN, J.B.: Oihenarten hiztegia, 1993.** XVII. Mendeko idazleak bere atsoitz eta neurtitzetan erabilitako hitzak azaltzen ditu bai gaztelaniaz eta bai frantsesez. Oihenarten idazlanak irakurleari ulergarriago egitea edo euskal hizkuntza eta literaturaren aztertzaileari laguntzea du helburu. *Axularren Hiztegiak* (1973) eta *Etxepareren Hiztegiak* (1979) urrututako ildo berean kokatzen da.

Euskalkiak

- ♦ **ESTORNÉS, B: Erronkariko uskararen hiztegia, 1997.** Gaur egun galduta dagoen euskalkiaren hiztegia egiteko, azken hiztunei entzundako hitz-multzoa eta erronkarieraren inguruko bibliografia izan du egileak oinarri. Gaztelaniaz daude hiztegiako sarrerak eta sarrera barruko azalpenak. Ordainak eta adibideak datoz euskaraz.
- ♦ **IZETA, M: Baztango hiztegia, 1996.** Baztango hiztunengandik luzaroan bildutako hitzen berri ematen du hiztegi honek. Hiztegiako sarrerak eta horien adibideak bertako euskalkian daude, adibideen azalpena euskara batuan; baditu, hala ere, ordainak gaztelaniaz.

Etimologia

- ♦ **AGUD, M; TOVAR, A: Diccionario etimológico vasco, 1989-1995. ASJU** Euskal hiztegi etimologikoa prestatzeko langaiak dira, zehazki esanda, zazpi gehigarritan jasoak. Euskal hitzen jatorriaren inguruan dagoen materiala bildu eta sailkatu egin da, ikerketan jarraitu nahi duenak abiapuntu eta oinarri sendoa izan dezan.

Arrotzhitzak

- ♦ **GERRIKAGOITIA, E: Euskarazko arrotzhitzak, 1998.** Kulturako hitz berriak euskarara ekarri behar direnean hartu beharreko jarrerari buruzko proposamena egiten du egileak. Ez dator bat, Euskaltzaindiak maileguak idazteko emandako irizpide eta idaztarauekin.

Euskara-frantsesa

- ♦ **KINTANA, X; XARRITON, P: Hiztegia: euskara-frantsesa, frantsesa-euskara, Elkar, 1997.** Euskara batua eta frantsesa elkartzen dituen hiztegia da, Iparraldeko ikasle eta herritarrei begira prestatutako eskola-hiztegia. Oinarritzko lexikoarekin batera, egungo bizimoduan sortutako hiztegi berriagoa ere badakar. Hiztegiako sarreraburuei ordainak eta adibideak gehitzen zaizkie.
- ♦ **DICTIONNAIRE mini, Mini hiztegia: euskara-frantsesa, français-basque, Lur, 1996.** Poltsikoko hiztegia da, bai frantsesez bai euskaraz oinarritzko komunikazioari laguntzeko tresna. Bere txikian, adibide ugari du ordainen lagungarri.
- ♦ **CASENAVE, J: Français-euskara: Züberotar euskalkitik abiatzez, 1989 eta Euskara-français Züberotar euskalkitik abiatzez, 1993.** Zuberotarrentzat egindako hiztegia da, zubereaz nola idatzi behar den erakutsi nahi duena. Euskaraz alfabetatze-lanetan dabilzan ikasle-irakasleei, idazleei... begira egindakoa. Definizioarik ez du, baina adibideak bai, hitzen erabilera erakusteko.
- ♦ **Haize garbia: Dictionnaire basque pour tous, I. basque-français II. français-basque, 1995.** Argitaraldia berria izan arren, hiztegiaren azken prestaera 1975ekoa da, esku artean ibili ditugun hiztegiaren ikusi dugunez. Garai hartan Euskaltzaindiak ortografia bateratzeko emandako arauak kon-

tuan hartzen ditu. Erabiltzaile arruntari eguneroko bizimoduan moldatzen lagunduko dion hitz-multzoak osatzen du hiztegia.

- ♦ **ROSENTHIEHL, A: Umetxoén Larousse euskara frantse-sa, 1995.** Irakurtzen ikasteaz bat bigarren hizkuntzaz jabetzen hasteko lagungarria den hiztegitxoa.

Euskara-ingelesa

- ♦ **Morris student plus, Harluxet 1998 eta Morris student, Harluxet 1998.** Ingelesa euskararen bidez ikasten edo irakas-ten dabilzan ikasle-irakasleen beharrei begira prestatuta daude. Lehenak bigarrenak baino sarrera gehiago izan arren, egitura berekoak dira: atal gehigarriak dituzte ingelesaren ahoskera, gramatika eta kulturako alderdiak azaltzeko. Hiztegi-ko sarreraburuen alboan, ahoskera, gramatika-kategoria, adierak bereizteko eta hitzen erabilera erakusteko adibide eta azalpen ugari ditu erabiltzaileak.
- ♦ **Morris pocket, Harluxet 1998.** Beste bien bertsio laburra da.
- ♦ **AULESTIA, G; WHITE, L: English-basque dictionary, 1990. Euskara-ingelesa hiztegia, 1992.** Ipar Amerikan euskararen irakaskuntzan diharduten ikasle-irakasleek dituzten beharrei erantzun nahirik sortua da. Gehienetan, Euskal Herritik hara joandakoen ondorengoak direla kontuan izanik, arreta berezia ipini da euskalkien eta euskara batuaren arteko loturari eusten. Horregatik, euskara batukoak diren formen alboan, euskalkietakoei ere tokia egin zaie, eta halaxe adierazi da kasuan-kasuan. Euskal gramatika azaltzeko atala ere badauka. Ingeleseko sarrerai dagokienez, Ipar Amerikako ingelesari jarraitu zaio batik bat.
- ♦ **AULESTIA, G; WHITE, L: Euskara-ingelesa, Ingelesa-Euskara, 1992.** Esku-hiztegia da, beste bien bertsio laburra.
- ♦ **PÉREZ DE VIÑASPRE, F: Hiztegia euskara-ingelesa. English-basque with pronunciation 1992.** Oinarritzko ikasketetan nahiz ikasketa ertainean diharduen ikasleari zuzendua.
- ♦ **Oxford photo dictionary ingelesera-euskara, 1992.** Adin guztietako ingeleseko ikasleentzat. Egoki-egokia, hasierako hiztegiak jabetzeko nahiz ikasitakoa finkatzeko.
- ♦ **Disney Hiztegi ilustratua, ingelese-euskara 1998.** Ingelesa ikasten ari diren 6tik 10 urtera bitarteko haurrentzat. Irudi eta komiki erakargarrien inguruan antolatutako hiztegia.
- ♦ **ROSENTHIEHL, A: Umetxoén Larousse euskara ingelese, 1995.** 5 urtetik aurrerako haurrentzat, ingeleseko eta euskaraz-ko hitza elkarren ondoan lotzen zaizkie marrazkiei.

Euskara-nederlandera

- ♦ **JANSEN, W.H: Euskara-nederlandera, Nederlandera-euskara, 1996.** Nederlandera adun eta euskaldunen arteko harremanetan lehen mailako lagungarri izateko asmotan egina da. Hizkuntza batetik besterako baliokideak dakartza, adibide gehiegirik ez.

Euskara-errusiera

- ♦ **SERRANO, R: Euskara-errusiera, errusiera-euskara hiztegia, 1997.** Errusieraren alfabetoa, ahoskera eta morfologiaren inguruko azalpenak ematen zaizkio erabiltzaileari hiztegiaren aurreko atalean. Hizkuntza batetik besterako baliokideak ditu.

Mertxe Olaizola

Itzulpen Zerbitzu Ofizialeko Terminologia arduraduna

Gaurko hizkera modernoaren gidaliburuxka (I)

Hona hemen boladan dauden zenbait esapide, gida moduan eskainiak hainbat politikari, plaza gizon-emakume eta kazetariaren parean eroso jardun ahal izateko. Ariketa ere bada, kontua baita letra etzanez emandakoa bestelako euskal esapideren batez ordezkatzeara, nahiz eta horrek inoiz edo behin esaldia guztiz aldatzera –pentsatzera– behartuko gaituen. Hona hemen.

Aurrerantzean, lanak, zereginak, jarduerak eta abarrak aipatu behar dituzunean, dotoreago arituko zara “Lehendakariak oso *paper garrantzitsua jokatu du*” esanda. Non jokatu edo antzeztu behar du delako *paper* hori? Non eta... *bake prozesuan*. Bai, orain arte gauzak eginkizun edo amaitu gabe genituen, orain, aldiz, *prozesuan daude*: “Kafesnea prozesuan dago, itxaron!”. *Agente sozialek* izango dute zeresanik, ez?

Baina arazorik ez, laster *neurriak hartuko* dituzte korapiloa askatzeko eta, ez dago zertan esanik, *lehentasuna emango* diote *gaiari*. Bai, zorioneko berba: *gai*! Gazteleraz denak “tema” dira eta euskaldunak ere oso tematiak garenez gero, hor dihardugu hitzetik hortzera dena gai bihurtuta. Jakina, *gaiaren segimendua* edo *jarraipena* egingo dugu.

Bestalde, euskaldunok besteek baino gutxiago izan behar ote dugu? Ez eta ez, arraio! Guk ere *merkatal guneak* eta *gerontologi zentroak* eratu behar ditugu. Jakina gauza horiek guztiak *beren testuinguruan* kokatu behar dira. Zer da, baina, testuinguru hori, batez ere berbetan dihardugula?

Ez da txantxetako kontua: aurreikusitako eratu behar izan dugu, besteak beste, *legeak aurreikusten du* eta kideak esateko. Baina legeak ez du aurretik ezer ikusten: xedatu, ebatzi edo agintzen du, besterik ez. Aurreikustea igarleak du bere. “Ez daukat aurreikusita zinemara joatea!”

Trankil egon gaitezke, guztiarekin ere, goizero irratan *Euskal Herriko errepideetan normaltasuna da nagusi* esanda lasaitu gura ei gaituzte. *Normaltasuna nagusi*? Laster batean adituko dugu “Mirenek argi berdea eman dio Pellori behiak jaisteko”. Harrigarria? *Hilda suertatu dira* baino bitxiago?

Gaur egun *hizkera politikoki zuzena* geurean ere nagusituz doa. Baietz edo ezetz esan beharrean, gaur egun gauza guztiei *nolabait* erantsita erantzuten zaie: “Badirudi, nolabait, horrelako zerbait gerta litekeela”. *Lehendakariak begi onez ikusiko luke proiektua* diogu adigai mamitsuren bat bota dugulakoan. Eta behar baino maizago plazaratzen dira *udaletik herritarren partehartzea lortu nahi da* moduko esakuneak. Politikariek negoziatzeko orduan *gerri politikoa* eduki behar dute, antza. Noski, bestela *sinesgarritasuna galduko* lukete. Eta hori ez da ez *politikoki* onargarria. Bai, perretxiko berri bat hasi zaigu ugaltzen, ki izenekoa: *politikoki, ekonomikoki, legalki...* Goxoa, nonbait! Zaborrak ez dira gehiago zabor, *hiriko hondakin solido* bihurtu dira. Lagunarteak, taldeak eta abarrak *kolektibo* eginik ditugu. Gauzak *ikasleen mailan* aztertzen dira. Pertsona *mailan* hizketan hasiko ote gara? Kukuak esango!

Askotan dotore eta letratuen pare jardun nahi dugunez gero –administrazioan oso nabarmena da– *ordainketaren zatikapena egin daiteke* idatzi ere dugu, zer adierazi eta epeka edo zatika ordain daitekeela jakinarazteko. Baina, tira, zer egingo dugu, bada?

Beste tamaina batekoak ere esaten dira, politikari batek *langabezia gerarazi* nahi omen du, lasai asko, gainera! Baina ba ote da langabezia bera baino gauza geldoagorik? Harako hark esandako *langabeziaren dinamikaren* parekoa, ez? Horiek horrela, ez barkatu, *ikuspuntu horretatik*, ez da bitxia *bizia galdu du* entzutea. Egoeraren *balantzea* egin behar omen da, alde on eta txarrak aztertu partez.

Gauzen gaineko iritzirik ez da eskatzen edo ematen: *irakurketa positiboa* edo *negatiboa* egiten da. *Egunkariaren errepa-soa* egiten da eguneko albisterik garrantzitsuenak eman aurretik. Gauzak ez dira gogoangarriak; uneak, berriak, gertaerak *historikoak* dira. Nondik nora, baina, atzo arratsaldeko jazoera historiko bilakatu?

Hizkera horrek beste ondorio bat izan du euskal morfojoskeran: gazteleraz legez, arazo *txiki* bat, kontu *txiki* bat... barra-

-barra. Txikitasuna adierazteko atzizkiak ia desagertu dira, baino haurtxoa eta haur txikia ez dira beti gauza bera.

Ingelesezt “basic english” diote, guk, ordainez, oinarritzko euskara. Baina hizkuntzaren hasi-masiak, euskararen oinarriak eta euskara erraza berdinak ote dira? Ingelesezt “basic” horrek hasi-masiak aipatzen ditu, oinarriak baino. *Gertaera horren erruagatik* presak eragindako laprastada ala beste zer edo zeren lekuko ote? Zertara dator errua tartean sartzea, zergatikoa baino adierazi nahi ez denean? *Fenomeno hau askotan gertatzen da* horren kidea edo?

Azken orduko albiste omen dira heldu berri diren berriak eta halako idazle ezagunak plazaratu berri duen liburua *urliaren azken eleberria* baizik, gizajoa hilda balego legez. Batzuek ez dute ezertxo ere gura, aspaldion nahiak dituzte, goragokoak edo direlako: *titulua lortzea da futbol taldearen nahia*.

Lantokiak, jakintza alorrak, lagunarteak eta abarrak mundu bilakatu ditugu: *lanaren mundua, zinemaren mundua, euskalgintzaren mundua...* Baina ez dago zertan harritu: norberaren usteak ez dira-eta areago iritzi, *filosofia* baino. Legeek ere filosofia izateraino heldu zaizkigunean! *Legearen filosofia, erabakiaren filosofia, akordioaren filosofia...* Laster horrela esango diogu elkarri: “*Zein da zure filosofia uraren gainean? Zer irakurketa egingo zenuke eguraldiaz?*” Oro bat, zer ote da *Ermuko izpiritua*? Irakurleak ere *orrialdea pasatzearen aldekoak* zarete? Ez gaitu asaldatzen horrelako goi mailako esaldi batek: *indar abertzaleek* gogor salatu dute *azken polizi operazioari* (ebakuntza?) *kazetariak eman dioten tratamendua* (sendagaia ala hika esatea?). Ezbairik ez, betiko legez *gehiengo sozialak* erabaki beharko ditu horrelako autuak, ez kezkatu, *planen bat garatuko* dute *problematika* hori guztia konpontzeko.

Baina aurkako joerak, hau da, neurritz gain zuzendu nahi izateak ere ondorio ikusgarriak izaten ditu. Hitzordua izurrite antzeko bihurtu zaigu. Gaixoa botika gehiegi hartzearen ere hil daitekeela ahaztu bide dugu. Ikusi bestela: *lau hitzordu nabarmendu behar ditugu astebururako*. Osterantzean, halako musika motako *azken 10 arrakasta salduenak* iragartzen dizkigute lasai asko. Azken ariketa gisa, baietz denok ezin hobeto itzuli egunkari batean agerturiko itxurazko euskal esaldi hau: “*Uda beroa, udazken beroago baten adierazle? Garzon-Mayor Orejaren azken operazioak gradu askotan igo du gatazkaren tenperatura*”.

Honaino ariketa. Letra etzanaz emandakoak 1997.eko udaldian euskarazko ikus-entzunezko komunikabideetatik jasotako esapideak dira. Horietako batzuk hitzetik hortzera darabiltzate politikari, esatari eta euskaldun letratu askok, ohiko euskal esamoldeen partez. Kontua hauxe da: baztertzekoak dira, besterik gabe, ala hizkuntza zerbait bizia denez gero, beste baliabideen parean erabili? Hizkuntzak garbia izan

behar duela eta babestu beharrekoa dela uste dutenen iritziz, jakina, euskara garbiaren izpirituari eutsiko bazaio, horrelakoak txarrak dira, euskararen arima jatorraren ustelgarri. Jarrera nasaia goen aldarrikariek berariaz azpimarratuko dute hizkuntza orok duen bizi indarra, hiztunek berek erabakitzen dutelako zerk egiten duen aurrera eta zerk kale, hizkuntzaren akademiak emandako arauak gorabehera. Betiko legez, oreka gunea, segurutik, erdi-erdian dago. Hala ere, ezin ukatuzkoa da esan horietako bat baino gehiago nekez ulertzen dela “kale-tik” at, hau da, auzo hizkuntzen erabilera kaletar “landuen” euskarririk gabe. Euskara jasotzen eta gaurkotzen dute ala beharrik ez dagoela auzo erabilera gaitzetsi batzuk mailegu hartzen –Espainiako Akademiak berak, esaterako, horietako asko bazter uzteko gomendatzen du–? Zenbat buru, hainbat aburu! Eta oraingoz, besterik ez, *artikuluari amaiera* emango diot, hau da, kito!

Karlos del Olmo
Itzultzailea

Zergak eta motoak

Xantik hamabost urte egin ditu, eta gurasoek bigarren esku-moto bat erosi diote eltzetsuan osatu dituen 2.000 pezeta ordainduta. Merkea da motoa, baina zahartxo ere badago; halere, gorritz pintatuko du eta berria bezala geratuko da.

“Olioia eta gasolina jarri behar dizkiok”, esan dio txantxetan motodun lagunak udaltxean leihotxoko atea ireki zai daudela, herriko patentea ordaindu behar baita bertoko kaleetan zehar txinparturtika abiatu baino lehen...; “bai, noski!, dio Xantik”... / Eta motodun laguna bere esperientziaz baliatzen ari da adarra jotzeko: “Eta apurtuta daukan faroari kristal berria jarri” / Hori gero egingo zioat... / Ezin haiz gauzez ibili argiarena konpondu gabe / Noski... / Bi gurpilak zulatuta zeudek / Bai, hori erraza duk... / Baina ez ditek ibilgailu horrekin ibiltzeko baimenik emango gauza guzti hauek egin gabe, eta honez gain motoen zerga, zenbakia duen patentea, ordaindu gabe... / Honetxegatik gaudek hemen, ez!? / Bai, baina esaten diat... / Nire aitak ‘Kontribuzioa’ deitzen zioke horri...

“Amaitu al duk itaunketa?, guardiazibila ematen duk, jo!...”

“A!, beste bat”...

Eta kris-kras, irekitzen dute leihoa, eta berton ilea horiz tindatua duen emakume gazte batek esaten dio: “Aber, nor da aurrena?... Ni, neu, ez al nauzu ikusten?...”

Askotan gaztetxoak tranpan sartzen dira aurrena eta... zer nahi duzu? / Motoan ibiltzeko zenbakidun plaka / Zure izena... / Xanti / Xanti, zer gehiago... / Mujika / Bigarrena... / Ramirez / Motoa ikusi duenaren rebisio agiria / Zer da hori?

/ Motoa osoa eta ondo dagoela diona / Osoa!, zer falta behar zaio nire motoari zuk niri plaka ukatzeko, aber! / Eseri lekua, esate baterako... / Ezagutzen al duzu eserlekurik gabeko motorik? / Baita gurpilik gabekoa ere!; tira, mekanikoak ematen duen agiria behar dut nik, ezin dut hori gabe plakarik eman... / Eta zergatik ez? / Legeak hala eskatzen duelako / Zein da legea? / Hemen herritxo honetako Udala, gutxi iruditzen al zaizu? / Gutxi?, batez!... Dirua ordaindu beharko dut, gainera! / Bai horixe!, bostehun pezetakoa ematen badidazu, itzuliko dizut sosen bat! / Hortik aterako duzu soldata, e! / Ez, horrekin konponduko dituzte zeuk herrian motoarekin urratutako kaleak, eta ordainduko dute trafikoa zuzentzen duen udalzaina... / Hori ere neuk ordaindu behar dut?! / Noski, zure eta zure moto zaharraren zerbitzuan”...

“Nork esan dizu nire motoa zaharra dela”, eta Xantik atzera begiratzen du: “Hik esan al diok?”

“Nik ez, egiatan”.

“Utzi lekua bigarrenari, Xanti, ea beste nonbait kabitzen zaren”.

Martin Ugalde
Idazlea

**Amaitu al duk
itaunketa?,
guardiazibila
ematen duk, jo!**

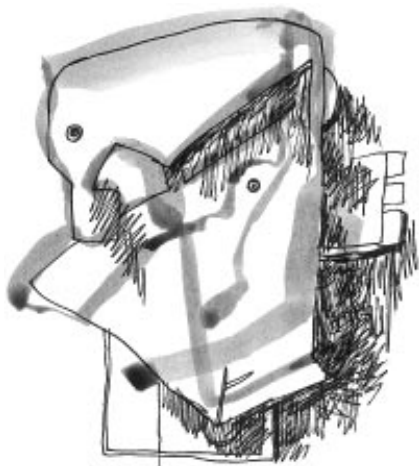

Aditz deklaratioak

Itzultzaileok, gure jardunak hala eskatzen baitugu, hizkuntzaren barne-zirrikitu guztiak edo gehienak ezagutu behar ditugu, bai gramatikari dagozkionak, bai gramatikaz bestekoak (komunikazioa). Euskal gramatika, zorionez, gero eta garatuago dago, nahiz eta beti zerbait falta izan; gramatikaz besteko gaiak, berriz, garatze-bidean daude. Azken urteotan, gero eta sarriago esaten dugu kontu bat dela perpausa gramatikala izatea eta, beste bat, askotan oso ezberdina, komunikatiboa izatea. Ildo horretan, itzultzen dugunean, eta, oro har, euskaraz idazten dugunean, komeni izaten da hizkuntzak eskaintzen dituen bes-telako baliabideak ere meneratzea, baldin eta testu ulergarriak lortuko baditugu. Baliabide horietako batez arituko naiz oraingoa: aditz deklaratioez.

Altuberen eragina

Mende honen hasieran, Sebero Altube idazle arrasatearrak euskararen gaineko azterketa sakona egin zuen, bai eta hainbeste arau proposatu ere. Arau horietako bat GALDEGAIA-rena izan zen (elemento inquirido). Hitz gutxitan esanda, haxe litzateke kontzeptuaren esanahia: perpausak eskaintzen duen informazio garrantzitsua da; eta, kokalekuari dagokionez, aditzaren ezkerrean joan behar du. Araua urrezko lege bihurtu zen harrezkero, eta euskal idazleen estiloa aldarazi zuen. Honaino, bada, kontzeptuaren nondik-norakoak labur bilduta. Baina gatozen gaur egungo egoerara.

Zeinek ez du honelakorik entzun? “Ama, nahi dut ura”. “Bai, laztana, emango dizut; baina ez da esaten nahi dut ura, ura nahi dut baizik”. Zuzenketaren arrazoiak argi dago: gal-degaia (ura); eta umeak aditzaren ezkerrean jarri behar izan duenez, amak zuzendu egin dio. Hori perpaus bakunei dago-kienez. Bestalde, zenbait perpaus elkartutan ere, konpletibo-etan alegia, honelako esaldiak ikusten ditugu: “Aitak esan dit ganbaran genituen patata guztiak usteldu direla”. Orain arte esan dugunaren arabera, baldin eta intonazioa nolakoa den ez badakigu, eta araua huts hutsean aplikatzen badugu, “Aitak” litzateke galdegaia, horixe baita aditzaren ezkerrean doana. Hala ere, ahozkoan, horrelako perpausak egiten direnean, galdegaia bigarren zatia izan ohi da (ganbaran genituen patata guztiak usteldu direla). Eta hortxe mahairatzen zaigu arazoa: edozeinek zuzenduko lituzke “nahi dut ura” moduko esaldiak, baina “aitak esan dit...” modukoekin, zer egin?

Sebero Altubek argi ikusten zuen irtenbidea zein zen: euska-ra hizkuntza posposizionala da –ez du preposizioirik, eta horien ordez deklinabide-markak ditu gureak– eta, hortaz, euskararen ordenak gaztelaniarenaren kontrakoa izan behar du. Beraz, gaztelaniaz bada “*papá me ha dicho que se han podrido todas las patatas que teníamos en el camarote*”, euskaraz honelako zerbait esan beharko genuke: “*que se han podrido todas las patatas que teníamos en el camarote me ha dicho papá*”, eta itzulpena “*ganbaran genituen patata guztiak usteldu direla esan dit aitak*”. Eta esaldi gramatikala da, jakina: GALDEGAIA (ganbaran... usteldu direla) + ADITZA (esan dit). Baina, hara! Euskara bizian, ez da horrela eratzten, honela baizik: “*Aitak esan dit ganbaran genituen patata guztiak usteldu direla*”. Hau da, arauz legokiokkeen lekua hartu beharrean (-ela esan dit aitak), aurreratu egiten dugu (aitak esan dit ...-ela). Altube bera, *Erderismos* liburuan, jabetu egin zen arazo horretaz. Ikus:

“Hay que reconocer que tratándose de oraciones con miembro inquirido largo y complejo, aun en el lenguaje hablado se infringe con frecuencia la regla establecida cuando el verbo de la oración expresa ideas tales como decir, contestar, etc; así es muy frecuente oír frases como las siguientes:

Amak esan dit ‘biyar lan asko daukala eta ezin etorri al izango dala’.

En este ejemplo es indudable que la frase acotada entre comillas es el miembro inquirido de la oración cuyo verbo es *esan dit*. La construcción correcta, aunque no la más usual, sería pues como sigue:

‘Biyar lan asko daukala eta ezin etorri al izango dala’ esan dit amak. [sic]”

Atera kontuak. Altube bera ere konturatu zen hor arazoren bat bazegoela, zerbaitek huts-edo egiten zuela hizkerarik garbienean ere.

Aditza aurreratzea

Hasierako adibidean, beraz, ESAN aditza da aurreratu duguna. Euskal literatura klasikoan, ugariak dira horrelako adibi-deak. Ikus lagin hau:

“Ordian mithikoak erraiten dü etxekoer nahi dela apheztü”

“Orregaz esan nai dozu maite zendula aitona, ez?”

“Nere semeak esan dirate, zarra naizala-ta, jetxi nedilla Zabaletara betiko”.

Baina, ESAN aditzarekin bezala, beste aditz batzurekin ere joka-bide bera erabili zuten lehengo idazle askok. Hona aditz horietako batzuk: **azaldu, pentsatu, iruditu, agiri, ikusi, aitortu, erabaki, uste izan, ohartu, galdetu, jakin, erakutsi, gertatu**. Eta nik beste hauek ere gehituko nituzke: **eskatu, ezarri, adierazi, kontuan hartu, nahi izan, jakinarazi...**, hau da perpaus konpletiboak onartzen dituztenak. Juan Garziak, *Joskera Lantegi* liburuan, galdegaiaren arauaren salbuespen moduko bat proposatzen du esaldi konpletiboetarako: “*galdegaia perpaus konpletiboa denean, aditzaren eskuinean doa eskuarki.*”

Aditz horiek dira, honenbestez, artikulua honen goiburuko izen xelebrea dutenak, hau da, aditz deklaratiiboak edo iragarleak; latinez *Verba dicendi* deritze. Aditzok bide-raztaileak eta aurkezleak dira, eta horregatik, aurrera ditzakegu.

Eta, hau kasualitatea! Zerrendatu ditugun aditz horietako gehienak barra-barra erabiltzen ditugu administrazioan (eskatu, agindu, adierazi, jakinarazi, kontuan hartu, ezarri, erabaki...). Baina, horrela izanik ere, honelako perpausak ikusten ditugu sarri:

- ✓ Udalak aldeko txostena eman zuela eta jendaurrean egon diren epean ez dela erreklamaziorik aurkeztu **kontuan hartuta**,...
- ✓ Jaurlaritzaren Kontseiluak datorren urteko aurrekontuetan kontu-sailak murriztuko ez direla eta, gainera, alderdi guztien oniritzia ezinbestekoa izango dela **adierazi du**.
- ✓ Gutun honen bidez, Mikel Auskalomendik basoak landu, entresaka egin eta enborrak basotik ateratzeko joan den otsailaren 17an aurkeztutako eskabidea ez dela onartu **jakinarazten dizut**.

Azken hiru adibideotan, zergatik ez egin ESAN aditzarekin bezala eta, hortaz, aurreratu? Adibidez:

- ✓ **Kontuan hartuta** udalak aldeko txostena eman zuela eta jendaurrean egon diren epean ez dela erreklamaziorik aurkeztu,...
- ✓ Jaurlaritzaren Kontseiluak **adierazi du** kontu-sailak ez direla murriztuko datorren urteko aurrekontuetan eta, gainera, ezinbestekoa izango dela alderdi guztien oniritzia.
- ✓ Gutun honen bidez **jakinarazten dizut** ez dela onartu joan den otsailaren 17an aurkeztutako eskabidea, alegia, Mikel Auskalomendik basoak landu, entresaka egin eta enborrak basotik ateratzeko aurkeztutakoa.

Bestelako irtenbideak

Baina gai honetan ere, ez gaitezen orain mutur batetik bestera pasa, inolako kontrol eta ardurarik gabe. Nire aburuz, kontua ez da aditza inolako araurik gabe aurreratzea; kontua da ahozkoan dagoen baliabide hori, garai bateko idazleek erabilitakoa, gureganatzea. Hala ere, ez ahaztu badirela beste zenbait bide perpaus konpletiboetako atzerakarga saihesteko. Demagun ondoko perpausa dugula:

El Decreto 389/1995, de 27 de julio, establece, en su artículo 3º, que el Acuerdo tendrá vigencia desde el 1 de enero de 1995 hasta el 31 de diciembre de 1995

Galdegaiaren ohiko arauari jarraituz gero, honelako esaldia aterako litzaiguke, askotan ikusten dena gainera:

Uztailaren 27ko 389/1995 Dekretuko 3. artikulua Akordioak 1995eko urtarrilaren 1etik 1995eko abenduaren 31ra arteko indarraldia izango duela ezartzen du.

Baina beste aukera batzuek baliatuta, hona hemen:

✓ **(e)nez.**- Uztailaren 27ko 389/1995 Dekretuko 3. artikulua ezartzen **duenez**, Akordioak 1995eko urtarrilaren 1etik 1995eko abenduaren 31ra arteko indarraldia izango du.

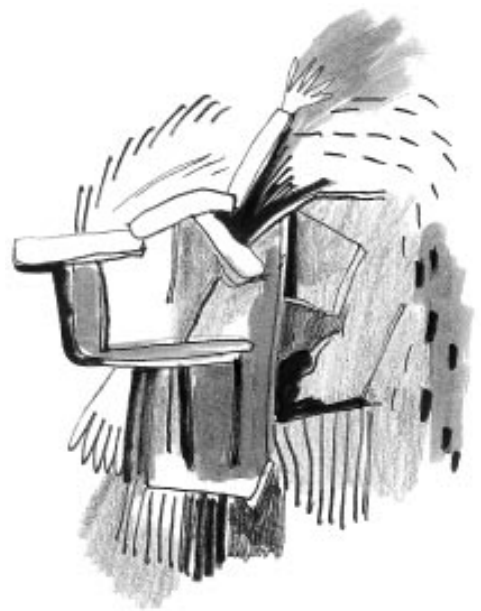
✓ **bi puntuak.**- Uztailaren 27ko 389/1995 Dekretuko 3. artikulua ondoko hau ezartzen du: Akordioak 1995eko urtarrilaren 1etik 1995eko abenduaren 31ra arteko indarraldia izango du.

✓ **galdegai faltsua.**- Uztailaren 27ko 389/1995 Dekretuko 3. artikulua **halaber** ezartzen du Akordioak 1995eko urtarrilaren 1etik 1995eko abenduaren 31ra arteko indarraldia izango duela.

Artikulu honetan mahairatutakoa, argi gera dadila, ez da araua, noski, baina bai azken urteotan berriz ere pizten ari den joera; izan ere, baliabide hau darabilten testuak irakurtzen ditugunean errazago ulertzen dugu mezua.

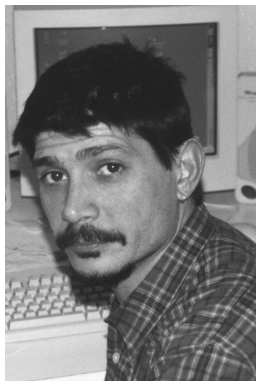
Eskerrak Bilintzek ez zuen gaur egungo ordena bera erabiltzen perpaus konpletiboak osatzeko, bestela, agian, honelako bertso aldrebesa aterako zitzaion: (Juana Bixenta Olabe) “*Etxeko errenta/ pagatzeko dirurik ez zuen ta/ ia egingo dion mesede/ hilabetian gehienaz ere/ itxoitia... esan dit amak*”. Zorionez, bertso idatzia izan arren Bilintzek idatzitakoa, honela ezagutzen dugu: “*Amak esan dit etxeko errenta/ pagatzeko dirurik ez zuen ta/ ia egingo dion mesede/ hilabetian gehienaz ere/ itxoitia...*”. Eskerrik asko Bilintxi eta ahozko hizkerari.

Edorta España
HAEEko Itzulpen Zerbitzuko itzultzailea

Solidarioak al gara euskaldunok?

Mitch haize-erauntsiak sortarazitako kalte handiek Ertamerikara begira jarri gintuzten orain dela zenbait hilabete. Aste batzuetan, komunikabideek eta hamaika erakunde publikok zein pribatuk laguntzen premia larriaz ohartarazi zuten. Elkartasun hitza han-hemen entzun genuen orduoro. Orain, Mitch-en oihartzunek gure eguneroko bizitzatik aldegin duten honetan, egokia iruditu zaigu elkartasunaren inguruan gogo-eta egitea.

Juan Carlos Vazquez Velasco
Mugarik Gabe-ko
Sentsibilizazio
Departamentuko
arduraduna

Espainian egindako azken estatistiken arabera, hala gizarte mailan nola instituzionalean, gure erkidegoa nabarmendu egiten da herri txiroen garapenerako laguntzengatik. Era berean, beste horrenbeste

esan dezakegu lan horretan dabilzan elkarte eta erakundeei dagokienez.

Mitch haize-erauntsia dela-eta, Ertamerikan izandako kalte-tuei nahiko erantzun azkar eta zabala ematen ari zaie Euskal Herrian. Bestalde, egia da horrelako gertaerak jazo behar izaten direla, kontzientziak esna daitezten. Gaur gure laguntza eske ari diren horiek pobrezia kolpe latzak jasaten zituzten Mitch agertu baino askoz lehenago, eta Mugarik Gabe elkartean hamaika urte daramatzagu lan eta lan haietako askorekin. Gure ustez, bada, elkartasuna ez da une jakin bateko laguntza, lan iraunkorra baizik, denon artean mundu honetako aldeak gutxitzeari begira.

Elkartasuna, bestetik, kanpoan ezezik, etxean ere erakutsi behar da. Hemen ere, Euskal Herrian, 45.000 pezetako pobrezia-soldata jasotzen duen jende ugari bizi da; edo, are saminago, maila ekonomiko altua dutenen ondoan badugu soldatarik gabeko jendea. Horrexegatik, gure helburua ez da soilik elkartasuna adieraztea; bai, ordea, modu solidarioan bizitzen ikastea.

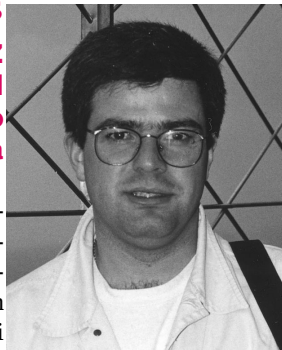
Fernando Huarte
Caritas Bilboko Elizbarrutiko zuzendaria

Mitch haize-erauntsiak ekarritako hondamendiari euskaldunok eman diogun erantzunak erakusten digu badakigula solidarioak izaten larriuneetan. Elkartasunaren lehen adierazlea erruki sentimentua izaten da, eta halako gertaera latzen aurrean, laguntzarako deiek oihartzun zabala izaten dute, batez ere, hedabideek ematen dieten garrantziagatik.

Gogoratu beharra dago, hala ere, pobrezia eta baztertze arazoak unean-uneko kolpe horiek baino harantzago doazela. Hori dela-eta, errukiarekin bat, benetako elkartasunak egoera bidegabeak dakartzan arazoak ezabatzeko konpromisoa eskatzen du. Eta konpromiso hori hartu beharra dago beste gizarte batzuetako arazoak zein geurean daudenei aurre egiteko. Horri lotuta, gure ustez, elkartasunaren adierazletzat jo behar ditugu solidaritate erakundeetan buru-belarri dabilzan lagun guztiak.

Amaitzeko, gure konpromiso politikoa handitu beharko genuke, Lehen Munduko estatuak herrien arteko harreman zuzenagoen eta munduko ekonomiaren beste banaketa modu baten bila abia daitezten.

Nicolas Gutierrez Saiz
Solidaridad
Internacional-eko
kidea

Elkartasuna neurtzea ez da erraza; hala ere, hiru parametro nagusi azpimarra daitezke: lehenengoz, garapenaz arduratzen diren gobernu kanpoko erakundeei (GKE) herritarrek bideratutako baliabideak; bigarrenaz, dirurik jaso gabe herritarrek eskaintako denbora; eta, azkenik, Iparraldearen eta Hegoaldearen arteko elkartasuna sustatzeko nola erabiltzen dituzten baliabideak erakunde publikoek.

Lehenari dagokionez, gure inguruko beste herri batzuekin alderatuz gero, eta hedabideen eraginaren mende izaten diren larrialdiak alde batera, gure elkartasuna txikia da.

Bigarrenaz, langabezi kopuruak eta hezkuntza maila altuak, Hegoaldearen existentziaren aurkikuntzari lotuta, GKEnganako hurbilketa ekarri digute. Nabarmena, batik bat, gazteen artean.

Hirugarrenez, aipatu behar dira GKEen bidez garapen-lankidetzarako erabiltzen diren baliabide publikoak. Gure iritziz, baliabideok oso urrun daude Nazio Batuen Erakundeak gomendatutako barne produktu gordinaren %0,7tik. Bestalde, udalek bideratutako baliabideen arteko aldeak oso handiak dira. Batzuk eredu agertzen zaizkigu benetan; beste batzuk, ordea, urrunegi daude batez besteko kopurutik.

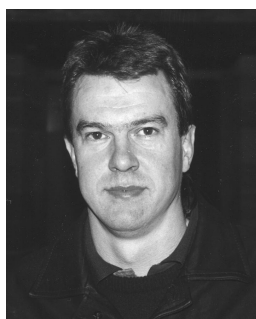
Chepe E. Urones Askapena elkarteko kidea

Zaila da galderari erantzutea, gure aburuz, elkartasun hitza oso prostituituta baitago gaur egun. Mitch haize-erauntsiak sortarazitako gertakizunek *show-lidaritatea* zabaldu dute barra-barra gure artean, elkartasuna erruki eta karitatearekin parekatuz eta Lehen Mundu eroso eta kontsumozalean jaio izanagatik gu hobendun sentiarazi nahian. Baina, aldiz, horrek guztiak bultzatu beharko gintuzke pentsatzera deseroso sumatu behar dugula geure burua gure sistema politikoan, berau baita munduan dauden alde izugarrien bermea, eta era berean, aldaketak eragiteko oztoporik handiena.

Letra larriz idatzitako elkartasunaren bidetik, elkarri emandako laguntzaren bidetik, guztiok zanpatzen gaituen sistema neoliberalaren kontradikzioa utz dezakegu agerian. Era berean, elkartasunaren bidez aurre egin diezaiekegu desberdintasun handi horiei, eta herrien eta beren bizilagunen autodeterminazio politikoa eta ekonomikoa ekarri, elkarrekiko harremanak berdintasunean eta askatasunean oinarritu daitezten.

Zoritarrez, elkartasun-mota hori arriskutsua eta tokiz kanpokoa dela ematen du, gizartearen errealitatea aldatzera jotzen baitu. Horiek horrela, eta salbuespenak salbuespen, uste dugu euskaldunak ez direla solidarioak.

Zesar Martinez EHUko Soziologiako irakaslea

Elkartasuna, beste hainbat printzipio handirekin gertatzen den moduan, ez da erraza definitzen. Hitz bitan adierazteko, eguneroko jarrera dela esango nuke, eta jarrera horrek bat egiten du duintasunez bizi-irauteko aukerarik ez dutenekin eta baita euren ahalmenak garatzeko egokierarik ez duten horiekin ere. Izan ere, aukera berdintasuna-

ren aldeko jarrera bat da, eta, aldi berean, beste pertsonekin eta herriekin hartu-emanak izateko modu bat; horrexegatik, bat egiten du osasun, hezkuntza, lan edo politikaren esparruetan eskubideak izateko borrokan ari direnekin. Baina guztion eskubideen aldeko jarrera hori karitatea edo eskuzabaltasuna baino askoz gehiago da. Elkartasunak, konpromiso iraunkorra eskatzeaz gain, harreman solidarioan eman eta jaso egiten dugula adierazi nahi du.

Euskaldunok solidarioak ote garen? Euskal Herria bizi-irauteko zailtasunak dituen herria da; oraingoz, eutsi egiten dio bere hizkuntzari eta bere nortasunari. Munduko aniztasun kulturalari egiten dion ekarpen xumeak bizirik dirau. Euskaldunok herri gisa bizi-irauteko borondatea erakusten dugu, eta baita gure etorkizunaren jabe izateko nahia ere. Horregatik, seguru asko, Euskal Herrian sentiberatasun berezia dago beste herri batzuen borrokekiko, eta horregatik euskaldun ugari aurki daitezke euren etorkizunaren jabe izateko ahaleginetan ari diren hainbat herri-tan. Kuban, Nikaraguan, Txipasen, Guatemalan, Saharan eta beste zenbait tokitan badute euskaldunen elkartasunaren berri; azkeneko urteetan, eta gaur ere, milaka lagunek bat egin dute herri horietako borrokekin; eta bat egitea ez da larrialdi bat gertatzen denean momentuko diru-bilketak egitea, hartu-eman iraunkorra baizik: esperientziak elkarri trukatzeari, euren zailtasunen berri ematea, lagungarri gerta dakizkiekeen salaketak egitea, bakarrik ez daudela sentiaraztea eta abar. Horrek, noski, talde-lana eskatzen du; antolatuta egotea eta geure gizartearen eragile aktiboak izatea.

Josu Legarreta Eusko Jaurlaritzako Garapen eta Lankidetzarako zuzendaria

Erakunde publikoen aurrekontuak izaten dira egin nahi den politikaren erakusgarri. Ikuspegi horretatik, Euskadi dugu elkartasun programetarako diru kopururik handiena duen autonomia erkidegoa: 1998ko aurrekontu operati-boaren %0,7, hau da, 4.500 milioi pezeta.

Baina ez da hori elkartasun programetarako Euskadik erabiltzen duen aurrekontu bakarra: kopuru horretan ez dira kontuan hartzen Euskadiko udalen diru-partidak, ez eta kupoaren bidez nazioarteko kooperaziorako Madrilgo Gobernuari ematen zaiona ere.

Baina diruaz gain, elkartasuna neurtzeko badira beste parametro batzuk ere: adibidez, garatu nahi diren lurraldeak aukeratzekoan, Euskadi da ikuspegi politiko eta ekonomikoak gutxien kontuan hartzen dituen autonomia erkidegoa: azken hamar urteotan 725 proiektu bultzatu ditu 60 naziotan, eta horietarako 17.000 miloi baino gehiago banatu dira 208 erakunderen artean.

Bestalde, garapen proiektuetan Euskal Herriko gazte askok egin dute lan. Udaro 100 gazte joaten dira Hirugarren Munduko herrietara; eta, halaber, 75 gazte inguru joaten dira GKE edo NBEko erakundeekin denbora luzeagoa igarotzera.

Mitch eta Georges haize-erauntsien eta Sudango gosealdien kalteak direla-eta, herri honen jarrera aztertzen badugu, argi dago zein eta zenbaterainokoa den bere barne elkartasun sentimendua: 2.094 milioi pezeta baino gehiago bidali dira.

Antzerako beste hamaika arrazoi erabil daiteke euskaldunon elkartasuna neurtzeko, baina lerro hauetan aipatutakoen arabera, ezin da ukatu solidarioak gara.

Lutxo Egia
Kazetaria

Erakunde bat helburuei begira zuzentzea

Ezer zuzentzea erabakiak hartzea da, gauzak gertaraztea eta gauzak eginaraztea, baliabide jakin batzuetatik abiaturik. Antolakunde oro –eta baita, jakina, herri-administrazio bat ere– hiru erataria zuzen daiteke:

- Helbururik gabe
- Helburuak jarrita
- Helburuei begira

Administrazio publikoari gagozkiola, Espainiako udalen hurbileko historiari begiratu bat eman besterik ez dugu hiru aukera horiek garbi-garbi ikusteko. Demokraziaz kanpoko harako hamarkada haietan, gure toki-korporazioak sarri askotan batere helbururik gabe zeuden zuzendurik, ez behintzat helburu jakineko, zehatz eta neurgarriekin. Izan ere –arrazoi bakarra egon daiteke– orduko administrazioa herritarregandik urrun zegoen, ez zuen benetako erantzukizunik zerbitzu-erabiltzaileekiko, eta jakin ere ez zekien-edo esku artean zerabiltzan baliabideak gutxi eta beste inorenak zirela.

Kontu horiek joan ziren zorionez, eta gaur egun nekez aurkituko dugu udalik –herri ertain edo handietan behintzat– helburu gutxi gorabehera jakinik ez duenik eskaintzen dituen zerbitzu gehienetarako. Gero, helburu horiek zenbateraino garaturik eta egituraturik dauzkaten zerbitzu-motaren gorabeheran egongo da: batzuetan, bide-eta kale-kontuetan eta beste zerbitzu pertsonal batzuetan kasurako, helburuak aurretiaz zehazte hori aspalditik dator eta dagoeneko esperientzia luzea dago metaturik; beste batzuetan aldez –administrazioaren barruko jardunarekin zerkusia dute zerbitzu hauek sarri– nekezagoa gertatzen da helburuak zehaztea.

Helburuak ezartzea ez da nahikoa

Baina helburu batzuk edukitzeak ez dakar, derrigor, helburuei begira lan egitea. Baliteke –askotan aurkituko ditugu halakoak– zerbitzu publiko batek helburu jakin gutxi gorabeherako batzuk edukitzea. Zenbateraino betetzen diren neurtzea eta kontrolatzea, ordea, ez da hain gauza arrunta. Eta, praktikari erreparatuz gero, nekez aldatzen du inork bere jarduna, sistematikoki, zer eta helburuak betetzen ote diren jakiteko ebaluaketa –sistematikoa hori ere– baten arabera.

Erakunde bat helburuei begira zuzentzea helburu batzuk edukitzea baino zer edo zer gehiago da. **Abiapuntu modura, goitik behera zehaztu behar dugu zer lortu nahi dugun (neurtzeko moduan), betetzen ote den kontrolatu (neurtu), eta, gero, egin beharrekoa egin;** horixe da ezer helburuei begira zuzentzea. Hortaz, hara zer egin behar den erakunde bat helburuei begira zuzendu nahi badugu (helburuei begira egiten den zuzentze-lan hori HBZ izango da aurrerantzean):

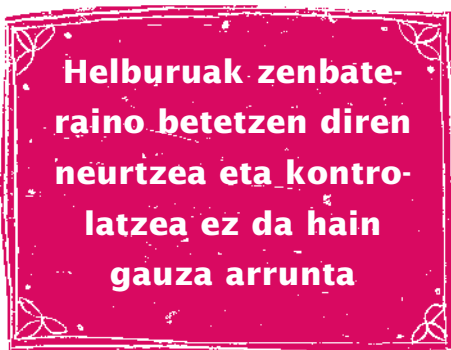
Helburuak zehaztu (zein emaitzatara iritsi nahi dugun zehaztu behar dugu, berariaz eta zehatz-mehatz).

Baliabideak eta eginbideak zehaztu (zer egin behar dugun eta zerez baliatuko garen jarritako helburuak lortze aldera).

Erantzukizunak zehaztu (nork zer egin behar duen, nork duen baliabideen erantzukizuna).

Emaitzak kontrolatu (helburuak bete ote diren).

Helburuak, baliabideak, jarduerak eta erantzukizunak zehaztea... **planifikatzea** da. Helburuak zenbateraino betetzen diren kontrolatzea... **kudeaketa kontrolatzea**. Hortaz, HBZ ezein erakundetara zabaldu nahi izatera, planifikazio-sistemak eta kudeaketa kontrolatzeko sistemak beharko ditugu jarri, aldi berean.

Baina nahiz eta, behar bada, itxuraz hala izan, HBZ ez denik ere ugari dago administrazioen eguneroko lanean. Helburuei begira zuzendurik daudela zabalduko dute behar bada, baina administrazio publiko bat zuzentzeko lanean, lan hori edozein motatakoa delarik ere, bi motatako plan eta programak aurkituko ditugu beti (hori bai, bakoitza bere helburuak eta guzti).

- Batzuk helburuei begira zuzendurik daude benetan, eta, ondorioz, beharrezkoa denean, ezer berriro diseinatzeko aukera izango dugu, kudeaketa kontrolatzeko daukaten sistemak hartarako bidea ematen baitu.

- Beste batzuek helbururik badute bai jarrita, baina ez ordea kontrol-sistemarik –edo izatekotan, itxura hutsekoa–, eta behin plana edo programa martxan jarritz gero, ez dago ezer berriro diseinatzeko aukerarik.

Hori antolaketa-maila guztietan gertatzen da berdinean. Esate baterako, zuzendaritza estrategikoan ere –erabakiak hartzeko orduan inguruko gorabeherak ere kontuan hartzen dituen horretan–, bi motatako plan eta planteamendu estrategikoak aurkituko ditugu:

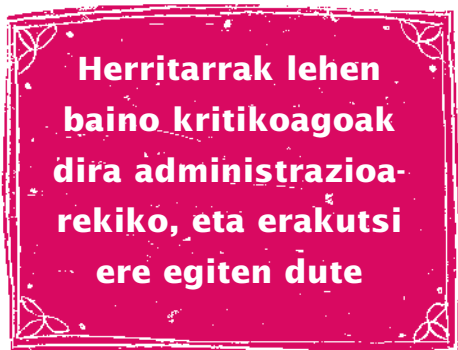
- Batzuk –hala deituko diegu– plan estrategiko “benetako edo osatuak” izango dira. Badaukate jarraipena eta ebaluaketa egiteko sistema bat (kudeaketaren kontrol estrategikoa), eta, hortaz, plan estrategikoa berriro diseinatzeko (eguneratzeko) aukera ematen dute.

- Gero plan estrategiko “gezurrezko edo osatu gabeak” dauzkagu. Ez daukate batere sistemarik jarraipena eta ebaluaketa egiteko, eta, errealitatea aldatzea baino, izatea bera dute helburu, antolakundearen barrurako eta kanporako marketingak aginduta.

Azterbide hori bera erabil dezakegu administrazio bateko urte osorako plangintzaz jardun nahi dugunean ere: alde batetik, “benetako” aurrekontuak dauzkaten batzuk aurkituko ditugu, programei begira egindako aurrekontuak alegia (kontrola egiteko eta diseinua berritzeko sistemekin); eta, beste alde batetik, aurrekontuetan programarik izan ere nekez baduten beste batzuk.

Herritarren kontzientzia berria

Gaur egun, herri-administrazioak ezin du hain “eskuzabal” jokatu: eskaintzen diren zerbitzuak ebaluatu ez; helburuak bete ez; edo jarduera eta zerbitzu guztiei bere horretan eutsi, baita jarduerak alferrekoak badira edo zerbitzuek herritarrei mesede handiegirik egiten ez badiete ere. HBZ, planifikazioa eta herri-erakundeen jardunaren kontrola herritarren eskarien artean dira dagoeneko. Herritarrek beren buruak zerbitzuen erabiltzailetzat eta, gainera, “bezerotzat” ere badauzkate geroz eta gehiago. Hemengo herritarrok orain beste kontzientzia bat daukagu zergen inguruan, eta lehen baino arreta handiago jartzen dugu ea denon dirua zertan

gastatzen den eta ordainetan zer-nolako zerbitzuak lortzen ditugun. Hala erakutsi du ELGEK¹, egin berri duen txosten batean: “Herritarrek –norbanakoak, enpresak nahiz elkarteak izan– ez dira lehen bezain ase errazak. Zerbitzu egokiagoak eta aukera zabalagoak eskatzen dituzte. Ikasia dute indar handiagoa nola egin, eta hobeto antolatutik daude. Lehen baino kritikoagoak dira administrazioekiko, eta erakutsi ere egiten dute”.

Baliabideak berez badira urriak, are urriagoak gaur egun, eta joera hori bera izango dute epe ertainera. Aldi batean, administrazioak zabaltzeko eta handiagotzeko premia izan zuen: zerbitzu berriak jarri zituen martxan –hutsuneak betetzeko horietako asko–, eta inbertsio handiak egin behar izan zituen, egitura eta ekipamendu aldetik zeuzkan akatsak konpontzeko. Horrek, orain, zor eta defizit handiak utzi ditu administrazio ia guzti-guztien kontuetan. Eta baliabideak gutxi direnean –bereziki gutxi– indarrak ezin dira ganoragabekerietan alferrik galdu. Lehentasunak hutsik egin gabe zehaztu behar dira, eta ezertako balio ez duten jardunbideak ezin dira bere horretan utzi. Beste behin ere, planifikazioa eta kudeaketa-kontrola, HBZ, behar ditugu.

Bi faktore orokor horiek (herritarrek lehen baino hobeto dakite eskatu beharrekoa eskatzen eta finantza publikoak lehen baino mugatuago daude) lagungarriak dira gure administrazioak helburuei begira zuzen daitezen. Baina bada gogoan hartu beharreko beste hainbat eragile zehatz ere (azpiko taulan daude) lagungarri izango ditugunak HBZ arrakastatsu gerta dadin gure erakundeetan. Eragile horietako bakoitzak garrantzi handiagoa edo txikiagoa edukiko du antolakunde edo zerbitzu bakoitzean; baina denen gorabeheran dago –eta beste batzuen ere bai ziurrenik–, neurri handi batean, HBZ ezartzeko ahaleginetan arrakasta izatea ala huts egitea.

HBZ-REN ARRAKASTARAKO LAGUNGARRIAK DIREN ERAGILE ZEHATZAK

1. HBZ dena delako antolakundeetan ezartzeko **plan edo nondik norako** estrategikorik ba ote dagoen lehenagotik. **Zuzendaritza gorenaren konpromisoa** (politikariak barne, oztoporik behintzat jar ez dezaten).
2. Zuzendari publikoen **gaitasuna, prestakuntza eta gogoia**.
3. **Zuzendaritza-lana egiteko eta eskualdaketak egiteko autonomia** handia. Ezertara baliabiderik atxiki aurretik, helburuak zehaztu beharra eskatzeko aukera.
4. Lehenengo esperientziak bideratzeko, **prozesu erregular eta ondo ezagunak** erabili behar dira, arrakasta segurua izan dadin eta antolakunde osoak ikus dezan zer lortu nahi dugun.
5. Erakundearen lanerako **giltzarri diren gaitan** oinarritu behar dugu (kontuan izanik zenbat jenderi eragiten dioten, norainoko gastua eskatzen duten...).

Eragile horiek zuzentze-lanaren maila guztietarako balio dute (helburuei begira egiten den zuzentze-lanaz ari gara). Antolakunde baten maila estrategikoan egon edo jendaurreko sail batean egon, zuzendaritza-autonomia handia edukitzeak eta giltzarri diren jarduera eta gaitan oinarritzeak, esate baterako, arrakasta-eragile nabarmenak dira gure erakundea helburuei begira zuzendu nahi badugu.

Albert Gadea
Planifikazio Kabineteko burua
Santa Coloma de Gramenet-eko Udala

¹ ELGE: Ekonomi Lankidetzeta eta Garapenerako Erakundea: “Governance In Transition: Public Management Reforms in OECD Countries”. Paris, 1995

Herri Administrazioen Araubide Juridikoaren eta Administrazio Prozedura Erkidearen Legea

HAEE
Vitoria-Gasteiz, 1999

Oinarrizko lege hau orain dela gutxi aldatu dute Estatuko Legebiltzarrean, hain zuzen ere, aurtengo urtarrilean. 30/1992 Legea funtsezkoa da administrazioeko eguneroko jardueran; izan ere, berak arautzen baititu administrazioen arteko, eta herritar eta administrazioen arteko harremanak. Itzulpen lan hau aurrera ateratzen arlo askotako pertsonak aritu dira: abokatuak, itzultzaileak, terminologoak, zuzentzaileak... Estiloari dagokionez, HAEEK azken urteotan urratutako bidetik datorkigu lan hau ere; hau da, irizpide nagusiak zuzentasuna, zehaztasuna eta ulergarritasuna izan dira. Eta hori guztia, segurtasun juridikoaren kaltetan gabe, testua argitara eman aurretik zenbait abokatuk legea aztertu eta iradokizunak egin baitituzte. Elebietan datorren lege honekin batera glosario bat ere eskaintzen da, erabiltzailearen lagungarri, eta terminologia finkatzeko balioko duelakoan.

Administrazio eta Prozedura Legea (30/1992) eta inprimaki-ereduak

HAEE
Vitoria-Gasteiz, 1999

Aipatu dizuegu zer-nolako garrantzia duen 30/1992 Lege berriak administrazioetako eguneroko jardunean. Garrantzi horretaz oharturik, eta jakinik legea gauzatzeko hainbat eta hainbat idazki sortzen direla, liburu honetan HAEEK legea eta berari lotutako 80 bat inprimaki-eredu jarri nahi izan ditu zeure esku euskara hutsean. Agiriok oinarri hartuta, erraza egingo zaizu zure erakundearen beharretara egokitzea, eta baita hemen agertzen ez direnak estilo horretara moldatzea ere. Agiriok, dagozkien lege-zatien ondoren antolatuta datoz; beraz, ez da arazorik izango kasuan kasu behar den agiria aurkitzeko. Lan honetan ere, HAEEK arreta berezia jarri dio testu ulergarriak eta erakargarriak sorteari; ahaztu gabe, jakina, horrelako agirietan gorde behar den zehaztasuna.

La reducción de la burocracia. Cinco estrategias para reinventar el gobierno

Osborne, D.; Plastrik, P.
Paidós
Barcelona, 1998
446. or.

Gero eta beharrezkoagoa ikusten da administrazioa aldatzea, eta horri begira hainbat saio egin dira han eta hemen. Administrazioa aldatzeko bide asko erabili izan dira orain arte: berrantolaketa, pribatizazioa, iruzurra eta neurri gabeko gastuak ekiditea... Liburu honetan aldaketa horiek baino zerbait gehiago proposatzen dute egileek, harantzago joatea, alegia. Sistema berriak berrikuntzetarako bidea urratuko luke, batetik; eta, bestetik, aukera emango liguke etekinak egunetik egunera handitzeko. Asmo eta ahalegin horiek, teorien behintzat, abian jar daitezke, eta halaxe gertatu da leku batzuetan. Saio praktikoko horien berri izateko liburu irakurri besterik ez duzu egin behar.

Gramatika gaitasuna lantzen

Azurmendi, J.; Dorronsoro, M.; Zubizarreta, A.
Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia
Vitoria-Gasteiz, 1998
352 or.

Egileek euren lanean behin eta berriz erabilitako ariketak jaso dituzte, txukun jarri, eta hori da argitalpen honetan eskaintzen digutena. Guztira, gramatikako 35 gai dira: lehenik oinarrizko teoria, eta jarraian, ariketak. Ariketok helduen irakaskuntzan erabili izan dira, eta alde horretatik, eskoletan arrakasta gehien izan dutenak aukeratu dira. Material berri hau aproposa izan daiteke euskalduntzeko goi mailetako ikasleentzat eta baita batxilergo nahiz derrigorrezko bigarren hezkuntzako ikasleentzat ere.

Gizarte-laneko hiztegia

Elhuyar kultur elkarteak
Usurbil, 1998
58 or.

Gizarte zerbitzuak gero eta indar handiagoa hartzen ari dira gure gizartean, eta horren adierazgarri ditugu udalek eta aldundiek arlo horretan egiten dituzten ahaleginak. Lan hau Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako foru aldundien eskariz egin da. Aldundien parte hartzea garrantzitsua da arlo horretako terminoak bateratzeko, eta, gizarte zerbitzuetaiko langileek herritarrekin harreman zuzena izaten dutela kontuan izanik, herritar horien artean terminologia ezagutarazteko. Liburuan ez ezik, CD-ROMean ere eskuragarri duzu.

- Noizko?
- Atzoko.

Ez beti, baina bai askotxotan gertatzen zaigu azken orduko lanen bat dela-eta, estu ibili behar izatea. “Gehiegitan” esango lukete gutako batzuek baino gehiagok.

Berandu eman, baina azkar egiteko enkargatzen dizkiguten lanak isilik hartzen baditugu, ez dugu esplikaziorik jasoko. “Nolatan, bada, dakarkiguzue hau honen berandu? Ez al zene-kien noizko behar izango zenuten?” esaten badiogu lana dakar-kigunari, bere esku ez dagoela, berak horrekin ez duela zeriku-sirik, badakiela alukeria dela guretzat eta horrelakoak esango dizkigu, zer esango digu, bada?

Antolamendu-kontua da. Espero gabeko eginbeharrak agertuko dira inoiz, baita batzuetan ere, baina sarritan agertzen badira, azter-tu beharrekoa da antolamendua, ezin da-eta ibili ustegabeen men-pean; eta ustegabeen esanetara jardutea nahitaezkoa bada, bestela antolatu beharko dira baliabideak, jendearen jarduera eta jendea bera. Hori ez dagokio, ordea, azken orduan lana presaka egiteko agindu zaion horri, baizik eta presa duen lana azken orduan egite-ko agindu duenari (*cabezas pensantes, pentsuburuak?*).

Ezagutu nuen nik zuzendari bat. Hark hau esaten zuen: “No hay asunto urgente en la Administración que no pueda esperar un mes”. Gaztelaniaz esaten zuen eta horrela idatzi dut. Esan bai, baina harekin ere makinatxo bat aldiz ibili ginen presaka azken orduan.

Administrazioko tramiteak geroz eta errazagoak Eusko Jaurlaritzan

Duela gutxi X1 tramitea egitera joan nintzen, X2 Sailera. Inor ere mindu nahi ez dudanez, istorio honetako izenak eta lekuak mozorrotuko ditut. Irudia hauxe zen: X3 mostradore kurbo erraldoiaren bestaldean espazio hutsa, gardenak, neutroi-bonba erori berria izango bailitzan, eta urruti, X4 bionboaren atzean izkutatuta, X5 funtzionarioa: Ofelia. Ofelia, emakume potoloa, betaurrekoduna, heldua, erdalduna, funtzionario transferitua, egunkaria irakurtzen. Bere erresuma bionboa eta paretaren arte-ko metro karratua zen. Bertan mahaitxo bat, eta mahaiaren gai-nean idazmakina handia, mahai osoa okupatzen zuena. Ondorioz, espedienteak, karpetak, e.a., lurrean, multzoka sail-katuta, baina metro karratutik atera gabe, bionboak eremu osoa babesten zuelarik. Ordena, batez ere. Ingurune benetan zabala, baina objektu guztiak espazio minimo batean pilatuta, grabita-te-indar kapritxoso baten eraginez. Oso emakume atsegina, benetan, eta eginbeharreko guztiak argitu zizkidan. “Rellenas estos formularios (el A22 y el B-5), y junto con las fotocopias de esto-y-lo-otro, los traes mañana temprano”. “¿Temprano?”, “Sí, porque luego, con el recibo que yo te dé, tienes que ir a pagar 2600 ptas. a la sucursal-tal de la calle Dato, y luego tienes que volver con el comprobante X5 aquí para que yo te dé no-sé-qué”. Tres viajes por el precio de uno. OK.

Eta nire X1 paperak ikusi zituenean (ezin dut gehiago esan, Ofeliaren nortasuna sekretuan gorde nahi badut), kuriositateak sentitu zuen, eta nire sormenarekin zerikusia duten pasarte bat-zuk itzuli nizkion, harro-harro. Esan dezagun nobela-edo bat aurkeztu behar nuela lehiaketa-edo batetan. Asko gustatu zi-tzaizkion, pasarteak, eta orduan aholkuak ematen hasi zitzaian: “...seguro que está muy bien, PERO...”, “...deberías hacerlo TAMBIÉN en castellano...”, “...TIENES que comprender...”, “...no TODO el mundo habla euskera...”, “...HAY otras comunidades...”, “...OTROS puntos de vista...”, “...hay que tener las miras más AMPLIAS...”, “...apertura de MENTE...”, e.a. Nik denbora guztian baiezkoa egiten nuen buruarekin “ya”, “sí”, “ya sé”, Gipuzkoa sakoneko baserritar lokalista sentitu arte, txapela, abarkak eta guzti. Atsekabeturik, neure buruaz nuen irudia (herri globaleko internauta, munduko hiritarra, bai zera!) erabat suntsitu zen. Akabo.

Baina mitina bukatutakoan, derrepentean eta zorionez, buruan argitxo bat piztu zitzaidan, eta bat-batean X2 sailera egindako bidaiak bere ordaina jaso zuen, n aldiz biderkatuta, gaitz erdi, pertsonaia berria bururatu zitzaidalako, hurrengo nobelako pro-tagonista femenino ahaztezina izateko: Ofelia funtzionarioa!

J.R.I.

Behin behineko funtzionarioa

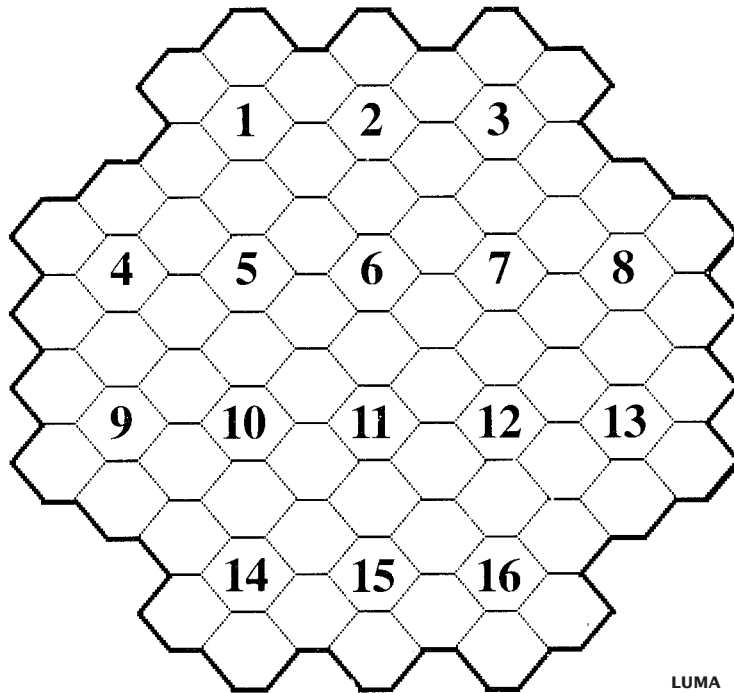
Zuen istorioen zain gauzkazue ondorengo helbideetan:

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ
Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea
Eusko Jaurlaritza
Welligtongo Dukearen kalea 2
01010 Vitoria-Gasteiz
Faxa: 945-187603

Posta Elektronikoa:
webivap@ivap.es

A b a r a s k a

Erantzun guztiak sei letrakoak dira eta zenbakien inguruan kokatu behar dira. Erantzun bakoitzaren lehen letra zenbakiaren gainean doa beti. Gogoan hartu hitzak ordu orratzen arabera bideratu egin behar direla.

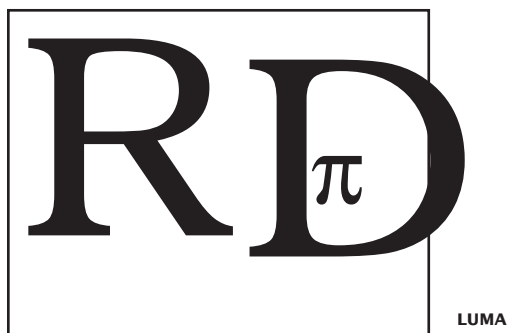
LUMA

1. Pl. lau hankaz hornituriko animalia belarrihandia.
2. Ez zorrotz.
3. Oinarrizko unitate fonologiko.
4. Erregai beltz.
5. Pl. oliboaren fruitua.
6. Zazpigarren hilabetea.
7. Eguraldi nahasi.
8. Pl. ontziak uhinen erasotik babesten dituzten ohol-egiturak.
9. Elefantearen mutur luzea.
10. Optimista.
11. Eserlekua.
12. Kalapita.
13. Okotz.
14. Kare-hobi, kisulabe.
15. Katilu.
16. Habearen oinarri.

Euskararen inguruko zenbait telefono

- AEK: 94/424 17 10
- Argia: 943/37 15 45
- EIZIE: 943/27 71 11
- Euskal Herrian Euskaraz: 943/ 27 82 69
- Euskal Irrati Telebista (EITB): 94/ 681 66 00
- Euskal Kulturaren Erakundea: 07-335-59 93 25 25
- Euskaldunon Egunkaria: 943/30 02 22
- Euskaltzaindia: 94/415 81 55
- HABE: 943/41 26 00
- Helduen Euskalduntzerako Euskaltegia (HEI): 948/17 76 70-54
- Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea (IVAP): 945/18 71 00
- Hizkuntza Politikarako Sailordea: 945/18 81 10
- Ikas eta Ari (IKA): 945/28 89 22-44
- IRALE: 945/27 44 00
- Itzulpen Zerbitzu Ofiziala (IZO): 945/18 76 56. FAX: 945/18 76 03
- Kultura Saila: 945/18 94 64
- Nafarroako Hizkuntz Politikarako Zuzendaritza Nagusia: 948/10 71 83
- Udal Euskaltegiak: 94/440 62 17 943/80 52 54
- UZEI: 943/47 33 77

H i e r o g l i f i k o a

LUMA

Non gertatu da istripua?

S o l u z i o a k

A b a r a s k a

1. Astoak. 2. Kamuts. 3. Fonema. 4. Ikaitz. 5. Olibak. 6. Uztaia. 7. Ekaiz. 8. Palkak. 9. Sutsua. 10. Baikor. 11. Aulka. 12. Istilu. 13. Kokots. 14. Karobi. 15. Kikara. 16. Idulki.

H i e r o g l i f i k o a

ERANTZUNA: Erreptidean.
(Erre - PI Dean)

Zure eskubideak defendatu beharra daukazu?

ARARTEKO
Harrera Zuzeneko
Bulegoak

Gasteiz, Bilbo eta Donostia

Arartekora jo dezakezu

- Euskal Administrazio Publikoak zurekin gehiegikeriaz, nahikeriaz, bereizkeriaz, oker edo zabarkeriaz jokatu duen ikertzeko.
- Udalak, Aldundiak edo Eusko Jaurlaritzak oker jokatu badu, zure arazoa konpon dezan.
- Guztion onerako hobekuntzak gomenda ditzan.

Zer da Arartekoa?

- Euskadiko Herri Defendatzailea da.
- Erakunde independentea da.
- Dohain eskaintzen den zerbitzua.

Zer egiten du Arartekoak?

- Pertsonak babestu euskal administrazio publikoen kontra.
- Herritarren eta administrazioaren arteko bitartekari izan.
- Legez kontrako egoerak galarazteko begiratu eta lan egin.
- Konponbideak proposatu eta legeak aldatzera bultzatu.
- Eusko Legebiltzarrari bere lanaren berri eman.

Noiz jo Arartekora?

- Administrazio batekin edo haren menpeko zerbitzu publiko batekin arazoren bat duzunean.
- Zerikusirik duen administrazioaren aurrean erreklamatu ondoren, erantzunik edo konponbiderik lortu ez duzunean.
- Momentu horretatik hasita, urtebeteko epearen barruan.

Nora joan?

**Harrera Zuzeneko
Bulegoak**

Araban

Dato, 20-2. esk.
01005 Vitoria-Gasteiz
Tel.: 945-13 51 18
Faxa: 945- 13 51 02

Bizkaian

Mazarredo, 15-5.a, A
48001 Bilbo
Tel.: 94 - 423 44 09
Faxa: 94 - 424 18 44

Gipuzkoan

Prim, 9 beheg. ezk.
20006 Donostia-San Sebastian
Tel.: 943 - 42 08 88
Faxa: 943 - 42 72 97

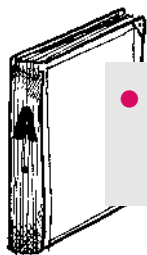
Dei iezaguzu argibide gehiago behar baduzu

BERRIA BERRIA BERRIA BERRIA

Administrazio eta Prozedura Legea (30/1992)

- **Legearen testu eguneratua
(euskaraz eta gaztelaniaz)**

- **Legea eta inprimaki-ereduak
(euskaraz)**

Bi liburuok hemen dituzu salgai:

IVAP
HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

**Unibertsitateko etorbidea z/g
20560 Oñati (Gipuzkoa)
Tf.: 943 78 20 00
Fax.: 943 78 31 77**

BERRIA BERRIA BERRIA BERRIA